

‘Vloeiend landschap’

Over de toekomst van het Friese landschap

Den Haag, 3 maart 2020
Peter de Ruyter, landschapsarchitect

DUURZAAMHEID & NATUUR

NATUURDAGBOEK
11 november 2019

Op berenjacht in Roemenië, met biscuits

In Roemenië leven duizenden beren, een erfenis van de dictatuur van Ceausescu. Mijn zus en ik zijn met Trouw-lezers in de Donaudelta geweest en knopen er een berenscransie aan vast. We spreken in de Transylvanische bergen af met een boswachter.

Y Aronda treffen we hem met een assistent bij een schuur, beiden zijn gewapend. De schuur heeft versplinterde balken die aan elkaar gesplekend zijn. "Beren", zegt de boswachter, "we bewaren hier biscuit". De assistent neemt een groot pak op de schouder.

We kruisen paadjes, berenpaadjes volgens de boswachter, en komen bij een kluifhut waarvan de deur ook al versplinterd is. De assistent strooit biscuit. Hij heeft zich nog niet bij ons gevoegd, of de eerste beer verschijnt. In twee uur tijd komen er wel acht beren. Ze eten biscuit en vinden prostieten van wolven.

Ceausescu verkocht de Roemenese grondstoffen maar vergat het land te ontbossen. Het bosbeheer bestond uit het vieren van beren, potentiële jachtpreij van de tiran. Als hij ging jagen, werden de beren naar een kluifhut gedreven. Ceausescu kwam per helikopter en werd narig als hij niet binnen vijf minuten een beer schoot. Twee assistenten leidden 's mans geweren, terwijl hij knalde. Hij doodde soms tientallen beren op een dag, en honderden tijdens zijn regeerperiode. Toch nam het aantal beren toe, want niemand durfde ze te schieten; beren waren voor de grote baas. Ik haal drie kens uit "Mensen van God", een boek van David Quammen.

Na de dictatuur schoten buitenlandse rijkdaars toe om voor duizenden euro's beren te schieten en de beerenstand slecht tot minstens zesduizend beeren. Hoewel de troefjacht officieel verboden is, gaat er gewoon door.

De ene beer wist de andere af. Een moederbeer met jongen vlucht het bos in als er een grote berenman versijnt. Een jonge beer klimt in een boom. Als het bijna donker is, lopen we terug, behoedzaam en met gemengde gevoelens.

Kees Dijkstra

De beer is hier.
Foto: Wouter Sluiter/ANP

Het bedrijventerrein Atlaspark bij Amsterdam, met industrie, windturbines, zonnepanelen en saaiwizer bedrijfszalen. FOTO: W&A

LANDSCHAP Nederland verdoost, versnipperd, vergilinstert en verwaait. Dat moet anders, vindt het Planbureau voor de Leefomgeving. Het landschap moet leidend worden in het beleid.

tekst: Joop Bouma

Normaals ga je met pijn naar de dokter, maar waar kun je hem met landschapspijn", schreef de Friese ecoloog Theunis Piersma in 2005 in zijn voorwoord bij "Vloeried Landschap". Dat boek van landschapswaarden is nu verschenen. Het is een boek over de afwekkende schoonheid van het Friese land. Piersma en De Ruiter zagen met pijn in het hart hoe 'hun' provincie Fryslân was veranderd.

"Door een omerscheillige of ontastende houding verhoort de schakering van landschapstypen in rap tempo. De rijkdom aan kleuren vervaagt en vliegt. De boodschappers: anonieme bedrijventerreinen, willekeurig geplaatste windturbines in alle soorten en maten, uniforme weilanden. Het komt op veel plekken in Nederland voor, maar in Fryslân doet het extra pijn", aldus De Ruiter in zijn boek.

Piersma merkt in zijn inleiding bij dit boek het woord 'landschapspijn'. De boogrijze stelde vol betrouwe vast dat de rijke weilandwereld uit zijn jeugd al even nog in zijn herinnering bestond. "Grote windmolens vernieuwen de weide horizon, prachtige boerenerven worden ontvuld door industriële bedrijventerreinen. En bij alle dorpen en steden langs de A7 vrijzelen eenzijdige bedrijventerreinen. Het is adembenemend hoe Fryslân, ondanks de goede bedoelingen van de provincie, de laatste jaren kerkwalleiten om zoep helms." Piersma zag met lede ogen toe hoe 'de wals van de zogenaamde vieringering' het oude cultuurlandschap had verpletterd. "In ontwa-

ring geen kentering die leidt tot een schuine horizon, tot donkere nachten, tot een weelde aan natte en bloemrijke weilanden." Maar hij zag in 2015 toch ook lichtpunten: "Desondanks lijkt er wat te gebeuren in de hoofden van steeds meer mensen."

Landschapspijn is intussen een woekerdend en besmettelijk volkswaardje geworden. Er gebeurt zeker wat in de hoofden van mensen, constateert vandaag ook het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) in een 130 pagina's tellend pleidooi voor landschapshoofd bij de inrichting van Nederland. Niet Pylân was veranderd.

Niet plannenmakers, juist burgers maken zich steeds meer zorgen over verlies aan landschapswaarden

plannenmakers en landinrichters, maar juist burgers maken zich steeds meer zorgen over verlies aan landschapswaarden en ze gaan er ook luid tegenin: ze protesteren tegen homogeniteit, ze verzetten zich tegen windmolensparken (Veenukelen) en tegen de bouw van recreatievoorzieningen op de kust (Kustpark). Het landschap is namelijk van iedereen en aantasting doet pijn.

Uit een Nationale Landschap Enquête die Natuurmonumenten eind 2018 hield onder ruim 45.000 leden en niet-leden, bleek dat meer dan 80 procent zich in meer of mindere mate zorgen maakt over ontwikkelingen in het buitengebied en in hun directe woonsomgeving.

Landschapswaarden

Vanmiddag presenteert het PBL het rapport 'Zorg voor landschap' op een symposium in Den Haag. De belangrijkste boodschap: het is hoog tijd dat het landschap weer serieus meebepalend wordt bij het omgevingsbeleid.

Er staat veel te gebeuren in Nederland. In Brussel denkt de EU na over een toekomstig landbouwbeleid, de klimaatcrisis vraagt om drastisch ingrijpen, de energievoorziening zit middenin een transitie en intussen verstedelijkt Nederland. Strak voor stuk ontwikkelingen die behoorlijke gevolgen hebben voor het landschap.

De kwaliteit van het landschap moet voldoende meer worden gewogen bij de keuzes voor grootschalige projecten in de infrastructuur, vindt het PBL. Er was een beetje de klad ingekomen, nadat in 2012 de zorg voor het landschap door het Rijk was overgeheveld naar de provincies. Dat heeft niet overal goed uitpakkt, blijkt uit het PBL-rapport. Het beleid verschilt nu per provincie. Friesland en Zeeland zijn in landschapswaarden veel soepeler dan bijvoorbeeld Noord-Holland. In die provincie is bijna 50 procent van het landschap vrij sterk beschermd. Maar in Zuid-Holland is dat nog geen 20 procent.

"Iedereen die wel eens door het landschap fietst, ziet dat de ene plek de horizon er heel anders uitziet dan elders. Dan denk je wel

eens: nou, hier is wel heel flink ingegrepen in het landschap", zegt Frank van Dam, sociaal-geograaf bij het PBL en projectleider van het rapport. Ofwel: het landschapswaarden is nogal versnipperd. Volgens het planbureau moet het landschap voortaan in het beleid worden 'geborgd', in regels worden vastgelegd, om provincies een handvat te geven om hun kernwaarden veilig te stellen.

Het moment van publicatie is strategisch gekozen. De rijksoverheid werkt aan een nationale omgevingsvisie over een duurzame inrichting van Nederland, als uitvoersel van de

'Soms moet je de voorwaarden voor verandering opnieuw definiëren. Dat moment is nu.'

nieuwe omgevingswet. Het behoud van het landelijke gebied is één van de speerpunten. Het kabinet zegt zelf ook te willen inzetten 'op ontwikkeling van de karakteristieke eigenschappen van het Nederlandse landschap'. Eind dit jaar stuurt minister Kajsa Ollongren van binnenlandse zaken hierover een beleidsbrief aan de Tweede Kamer.

Het PBL is niet het enige adviescollege dat

wijst op de bedreigingen van het landschap. Vorig jaar pleitte de Raad voor leefomgeving en infrastructuur voor verbetering van de kwaliteit van het landschap. En deze maand riep het College van Rijksadviseurs de regering op om de snelle opmars van enorme distributiecentra in het landschap tegen te gaan, de "XXL-verduizing van Nederland". In tien jaar tijd is er in het logistiek vastgoed tien miljoen vierkante meters opslag bijgekomen. Overal ploppen enorme raamloze bedrijfszalen op, vaak midden in groene gebieden.

Nederland is in dit vorig jaar veranderd, aldus het PBL. Door schaalvergroting in de landbouw is het traditionele agrarische landschap aan het verdwijnen. Karakteristieke hoorwanden en bomen zijn gerooid en sloten gedempt. De landbouwintensivering zal ook nog wel een tijd doorgaan, verwacht het planbureau.

Daar komt bij dat het beboude gebied door verstedelijking in dertig jaar is toegenomen van 12 procent van het landoppervlak tot 15 procent. Enorme distributiecentra, datacenters en zonneparken domineren op sommige plaatsen de horizon. Inmiddels zijn er tweehonderd datacenters gebouwd in Nederland en dat aantal stijgt met 10 procent per jaar. In 2017 telde Nederland nog 22 grote zonneparken, inmiddels zijn het er ruim tachtig. De windturbines op land namen toe van driehonderd in 1990 tot ongeveer 2300 dit jaar. En het is nog niet voorbij.

Het PBL vindt dat de overheid beter moet zorgen voor draagvlak onder de bevolking voor windmolens en zonneparken in het landschap. In Nederland zouden dertig energiegroen's moeten worden aangewezen om te voorkomen dat op te veel plaatsen kleine windpau-

ken van een paar turbines vrijrijen. "Om voor de lokale gemeenschappen draagvlak te krijgen zijn mede-eigenschap in de ontwerpfase en financiële deelneming van burgers in de exploitatiefase van een windpark van belang", aldus het rapport.

Het planbureau pleit voor de aanwijzing van Landschappen 'van nationaal belang', zoals de Wadden en de Veluwe, maar ook de veenweidegebieden. "Die hebben een grote cultuurhistorische waarde. Daar zou je iets mee moeten", zegt projectleider Van Dam. De huidige Nationale Parken zijn volgens het PBL te klein en daardoor kwetsbaar. Er wordt gekeken of 'overganggebieden' rond die parken zijn te maken. Het PBL vindt dat een goed plan. Rond de parken zou een schil kunnen worden gemaakt van natuur- en cultuurlandschappen.

Nationaal belang

Volgens Van Dam is het PBL-rapport vooral geschreven vanuit de vaststelling dat burgers zich veel zorgen maken over het landschap. "Je kunt stellen dat er tot voor kort geen beleidsagenda was voor landschap. Maar er is inmiddels bij de overheid wel beweging, alom wordt beslist dat dit een zaak is van nationaal belang."

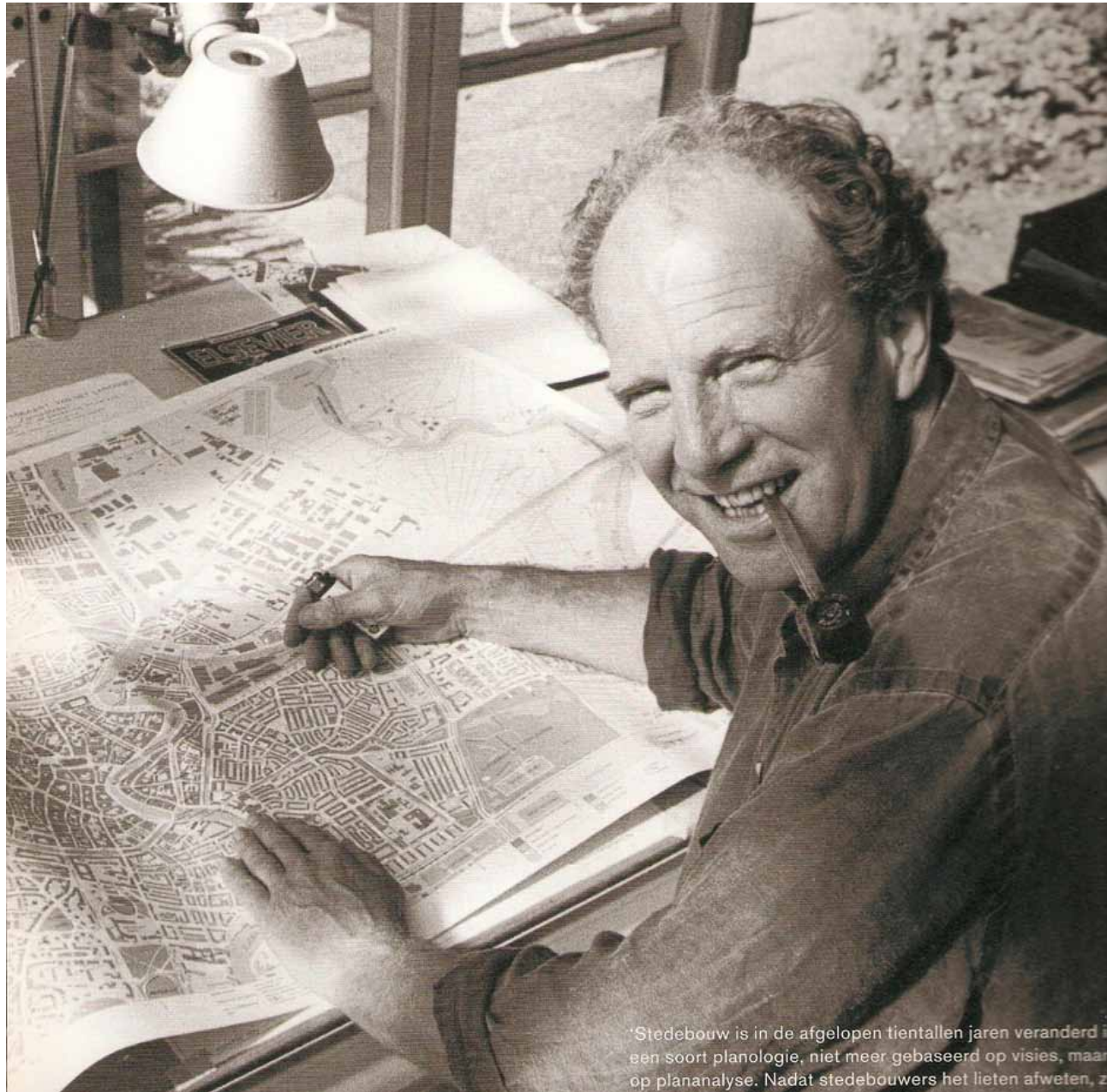
Aan de andere kant, zegt ook Van Dam, zal het landschap van vroeger niet meer terugkomen. Iets beetje landschapspijn zal altijd blijven. "Wij zijn als PBL ook niet de club van het behoud van landschap. Maar wij vinden wel dat er goed over moet worden nagedacht. Het landschap is altijd onderhevig aan verandering, maar soms moet de voorwaarden voor die verandering opnieuw worden definiëren. Dat moment is nu."

**“Alles wat in Nederland speelt als het gaat om landschap,
speelt in Friesland in uitvergrote vorm”
(Caspar Janssen, de Volkskrant)**

bron: Boskoops museum

'Kind van het Veen'

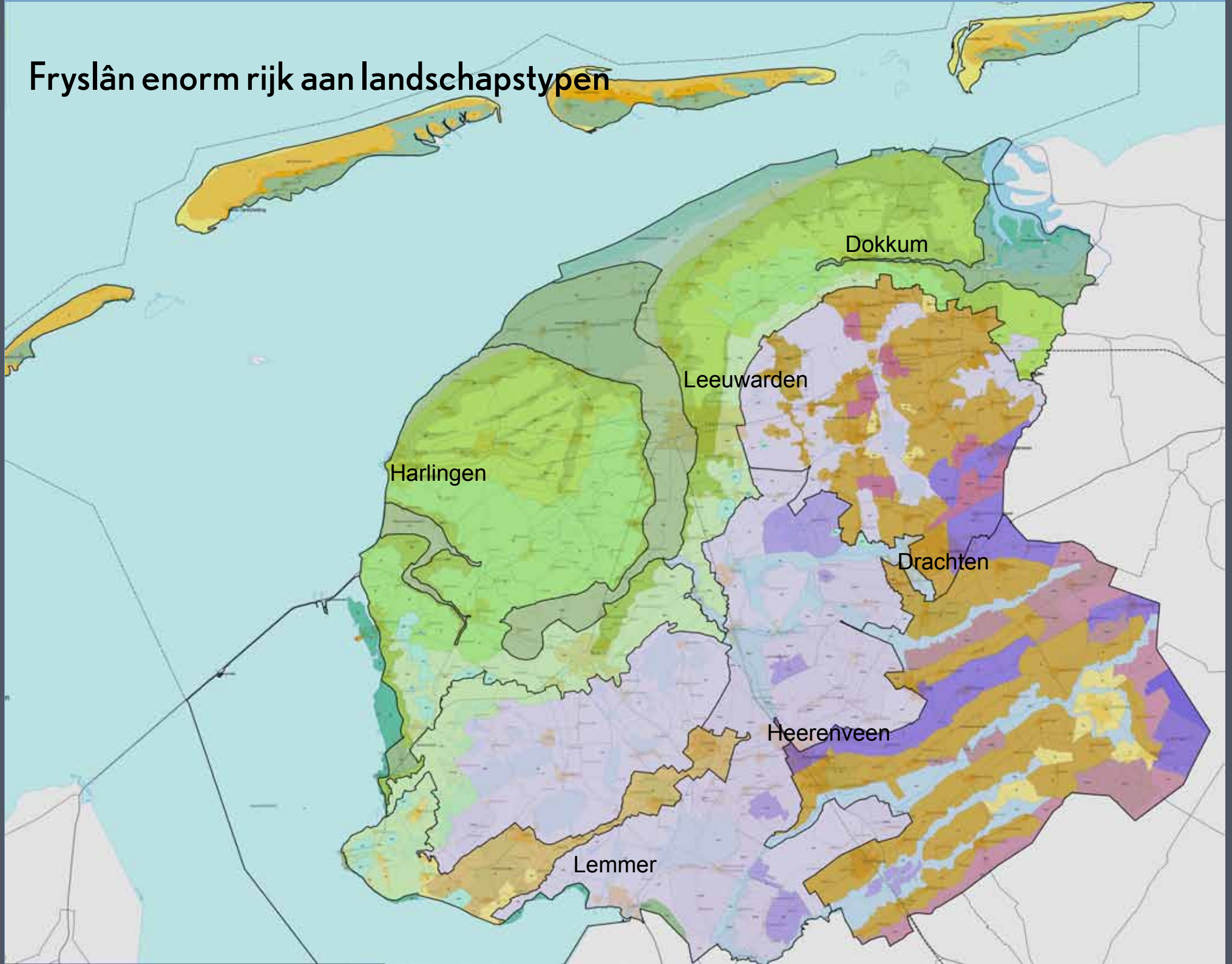
'Stedebouw is in de afgelopen tientallen jaren veranderd in een soort planologie, niet meer gebaseerd op visies, maar op plananalyse. Nadat stedenbouwers het lieten afweten, zij

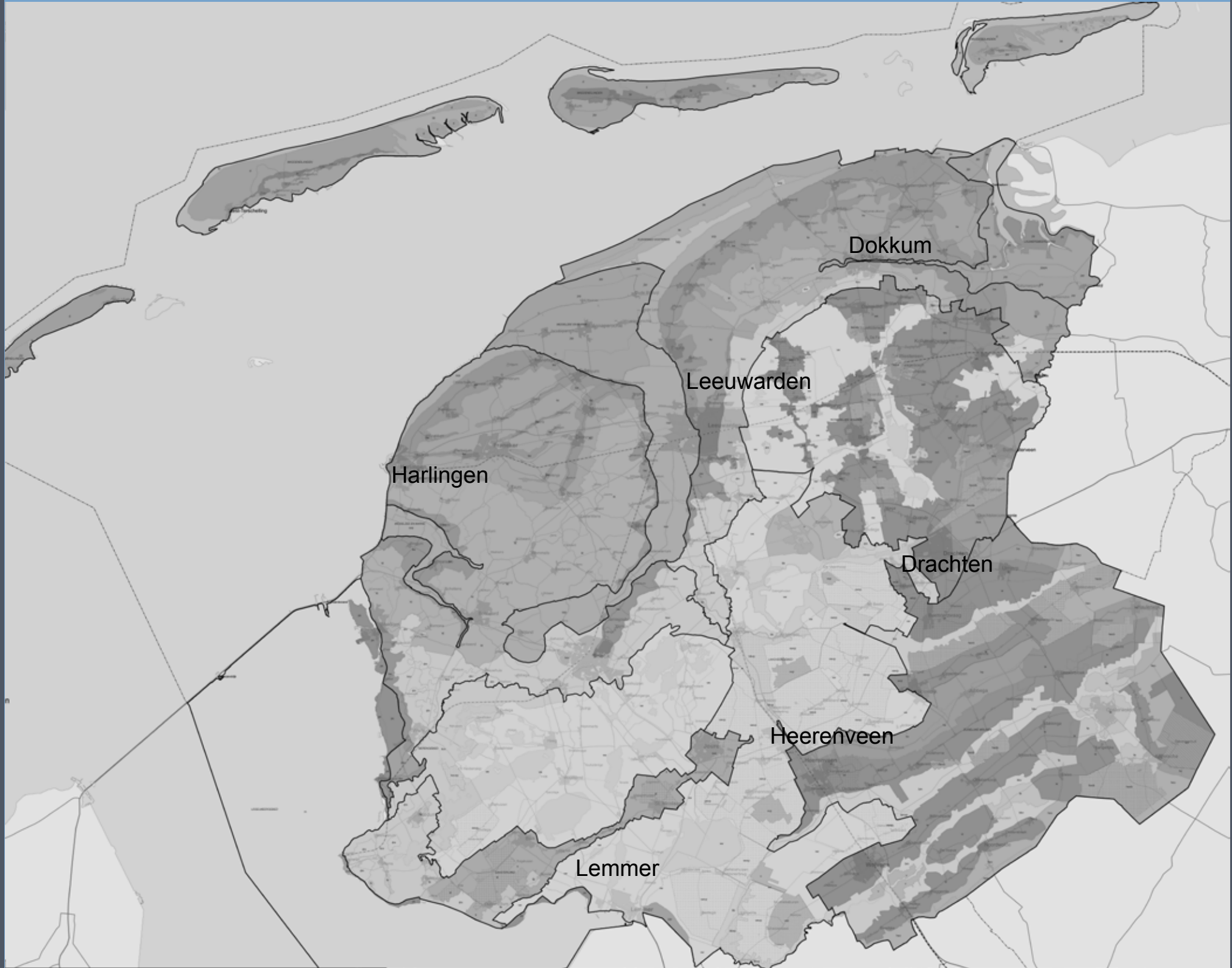
Alle Hoeser, landschapsarchitect (1943 - 1997)

Gerrit Benner - Blauw landschap (bron: Fries Museum)

Fryslân enorm rijk aan landschapstypen

Dokkum

Leeuwarden

Harlingen

Drachten

Heerenveen

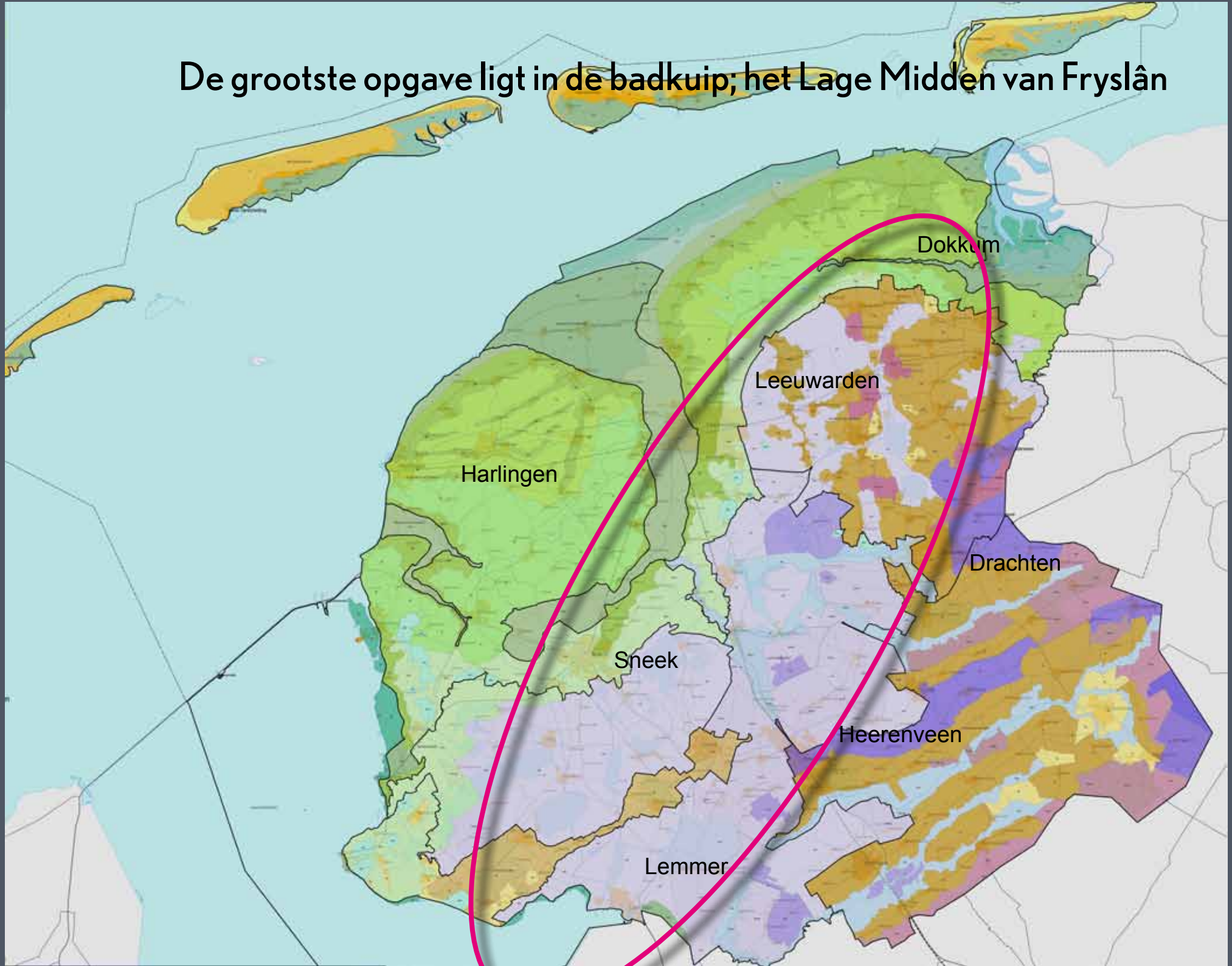
Lemmer

foto: Marike Oudijk

De grootste opgave ligt in de badkuip; het Lage Midden van Fryslân

Skriuwersark 'De Veenhoop' (It Fryske Gea)

Petgaten 'De Veenhoop' (It Fryske Gea)

foto: Hans Peter Föllmi

De uitgedroogde en verschrompelende Friese veenpolders

De problematiek in de Friese veengebieden anno 2020 is complex en divers

'Zompig en zoemend'

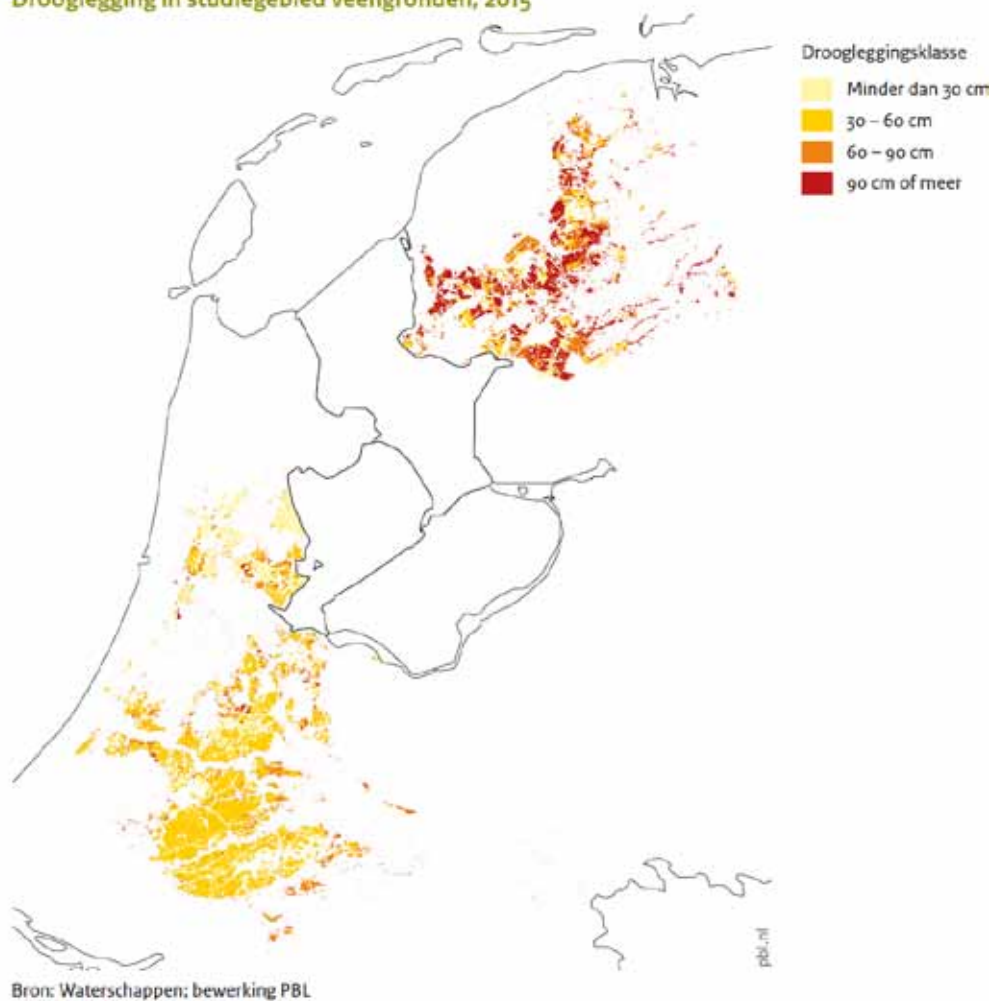
'Schraal en doodstil'

Enorme abrupte overgangen in belevingswaarde, hydrologische en ecologische waarde op korte afstand van elkaar. Zoektocht naar nieuwe, geleidelijke gradiënten.

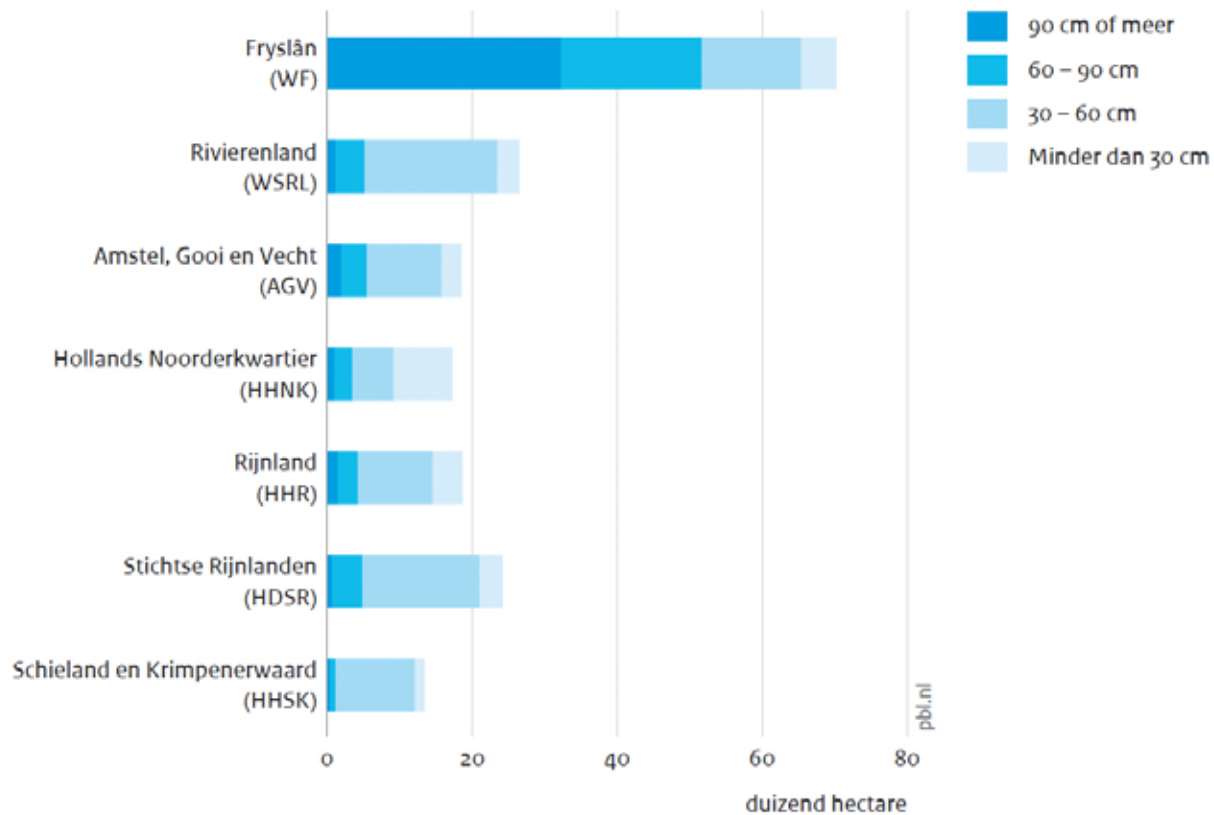
foto: Hans Peter Föllmi

**Kavels verbreed, sloten gedempt, grondwater gezakt;
het waterbergende vermogen (de sponswerking)
in de diepontwaterde Friese veenweiden is enorm afgenomen**

Figuur 4.3
Drooglegging in studiegebied veengronden, 2015

Figuur 4.5
Drooglegging per waterschap, 2015

Bron: 'Dalende bodems, stijgende kosten' - PBL, 2016

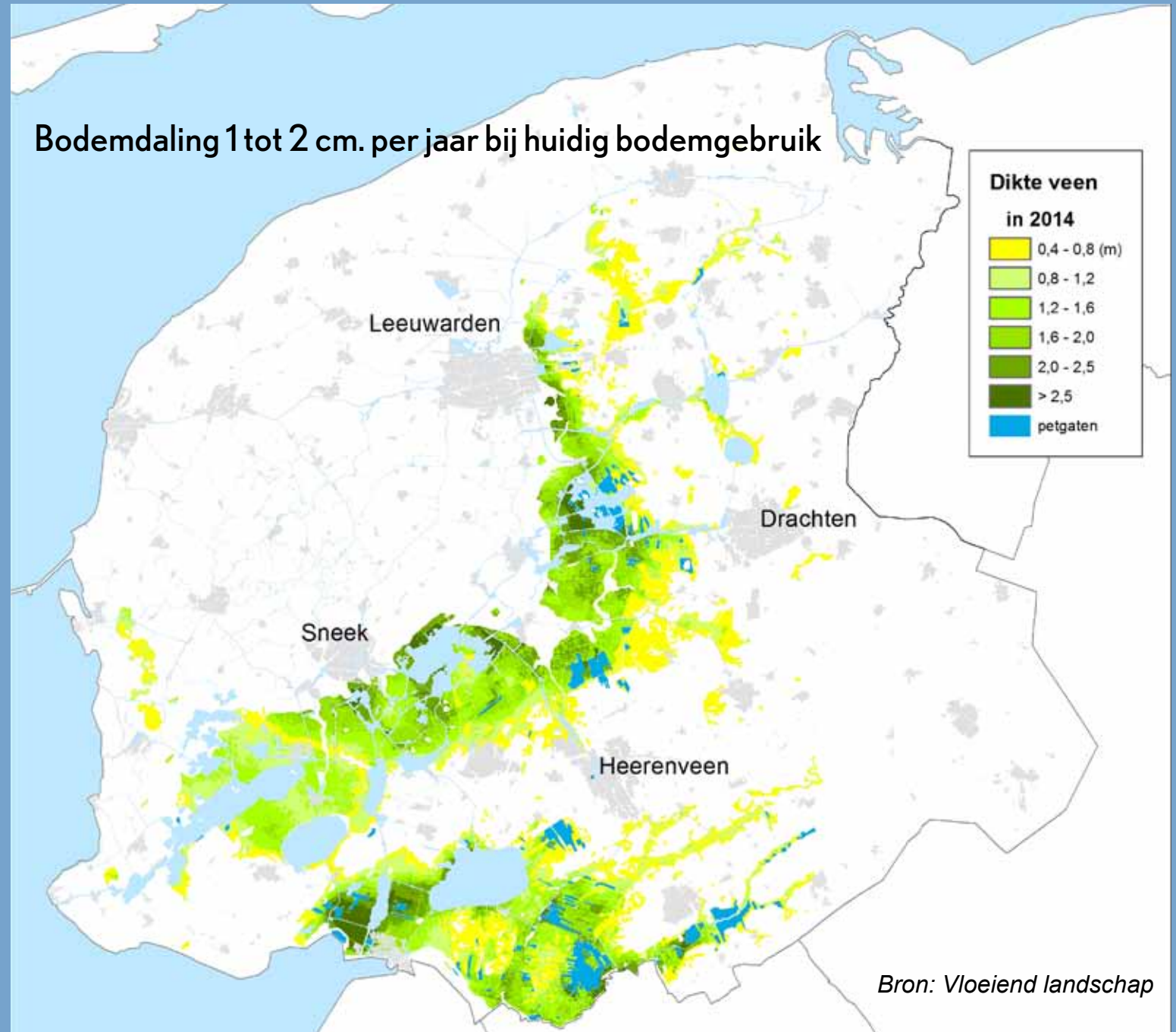
Drooglegging veengronden in Fryslân is het grootst binnen veenweiden NL

foto: Hans Peter Föllmi

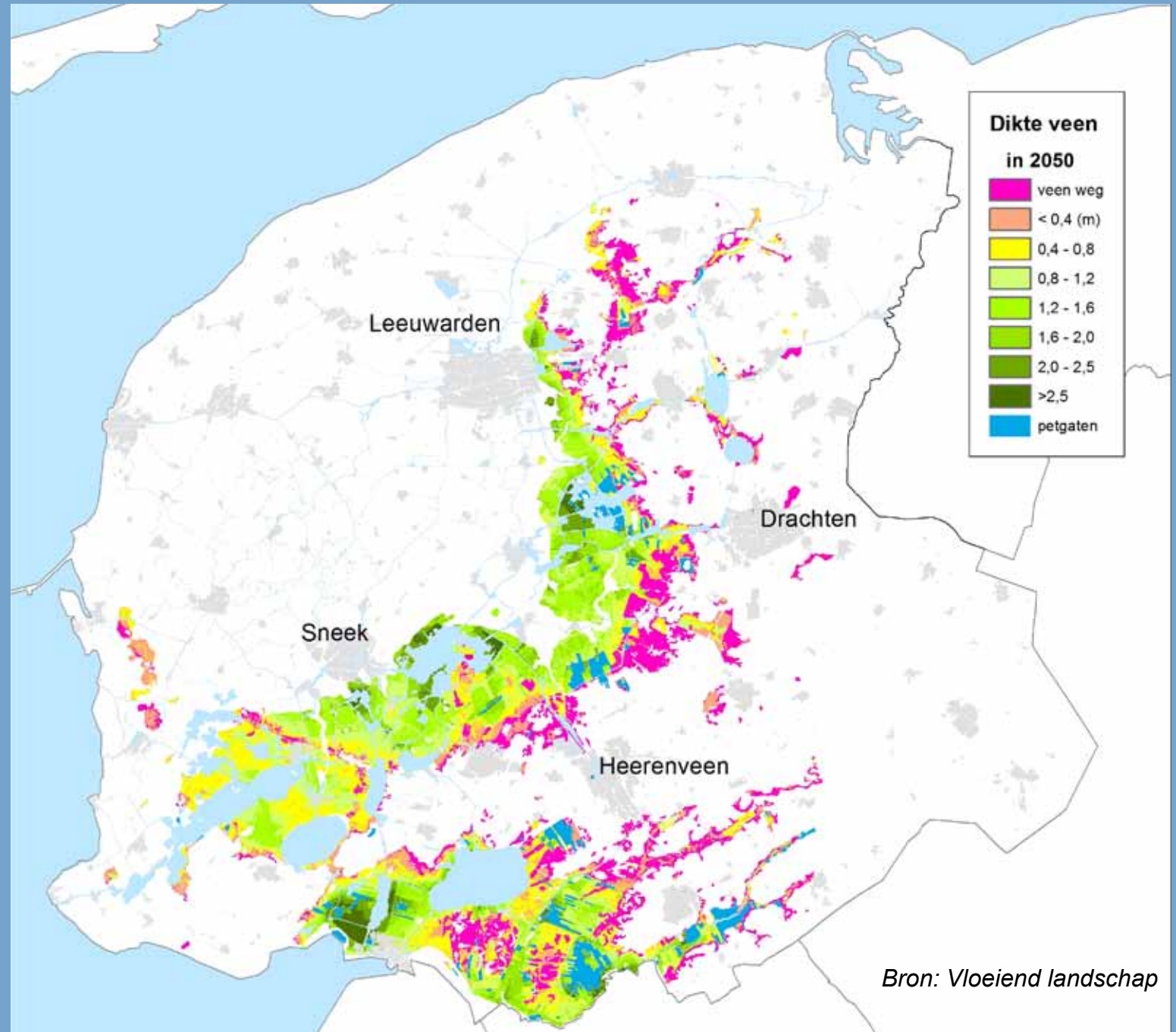

De Chinese Melkweg is geland in het Friese landschap

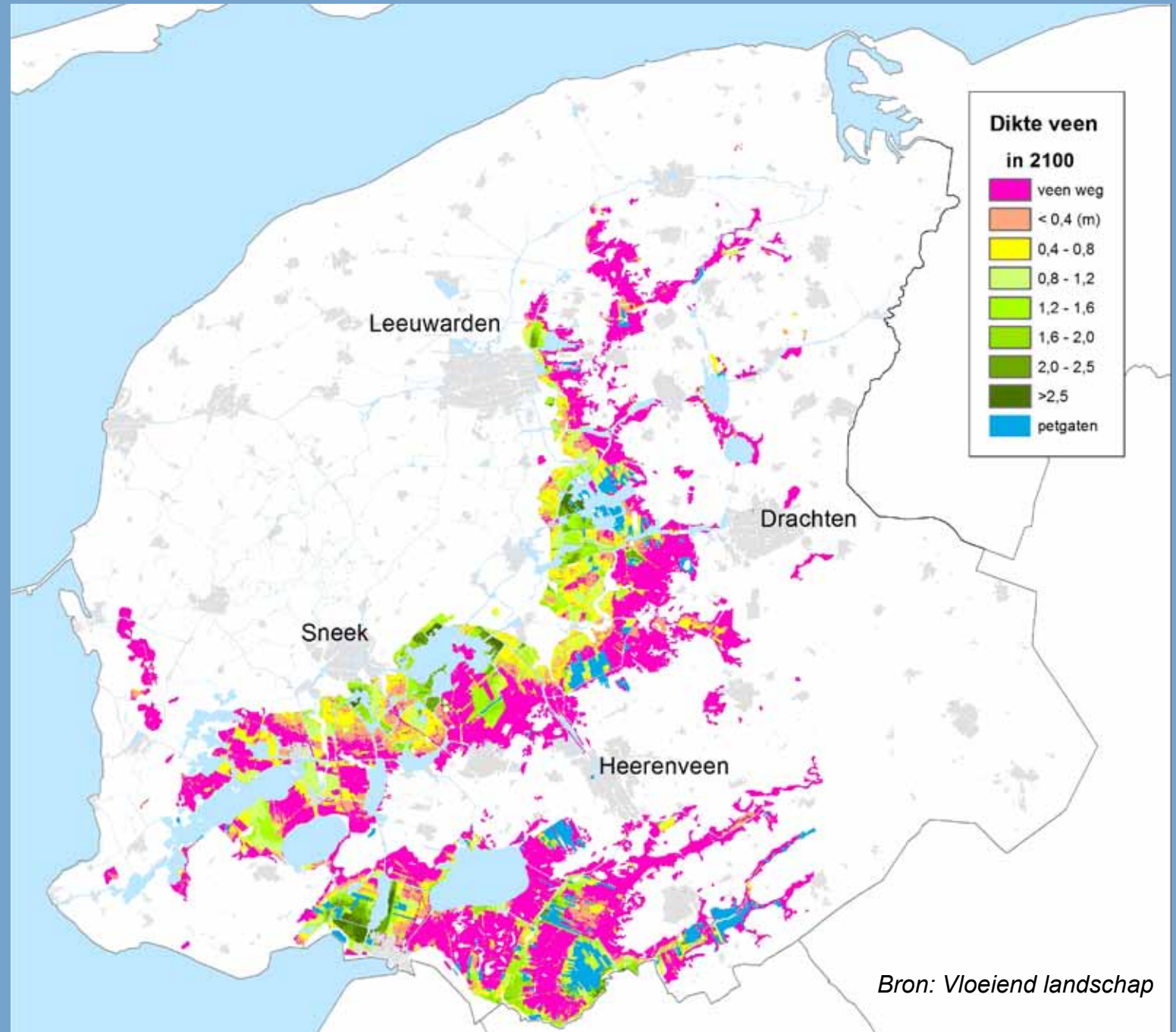
Bodemdaling 1 tot 2 cm. per jaar bij huidig bodemgebruik

Dikte van het Friese veenpakket in 2014

Dikte van het Friese veenpakket in 2050

Dikte van het Friese veenpakket in 2100

Veen als hoeksteen van het Friese landschap dreigt te verdwijnen. Willen we dat?

Het verschrompelende laagveenlandschap in ons land staat voor een meerduidig verlies van waarden:

- Met het veen verdamppt de cultuurhistorie, vervliegen de verhalen in een landschap
- Landschappelijke diversiteit en daaraan gekoppeld de biodiversiteit loopt sterk terug
- Waterbergende vermogen van het veengebied
- de sponswerking - en daarmee de voorraad gebiedseigen zoetwater raken we snel kwijt

Volledig adaptief veenlandschap in de jaren '50

GEMIDDELDE GRONDWATERDIEPTE IN DE ZOMER 1951 - 1955

Uitgever en uitgever van de
Gedigitaliseerde Landbouwwaarschuiging
Schiedam - TNO

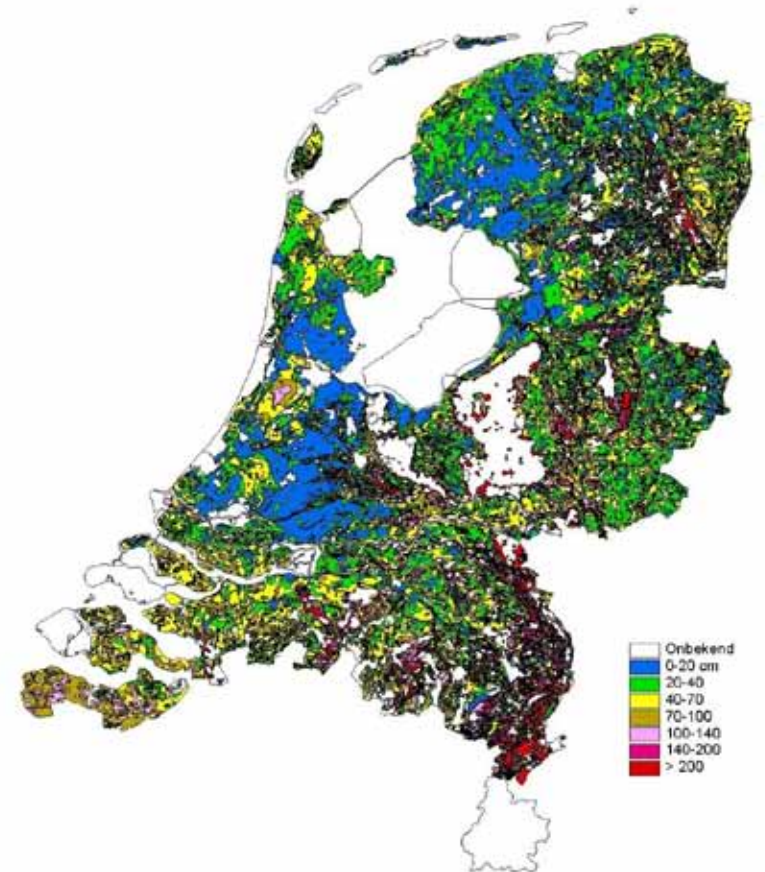
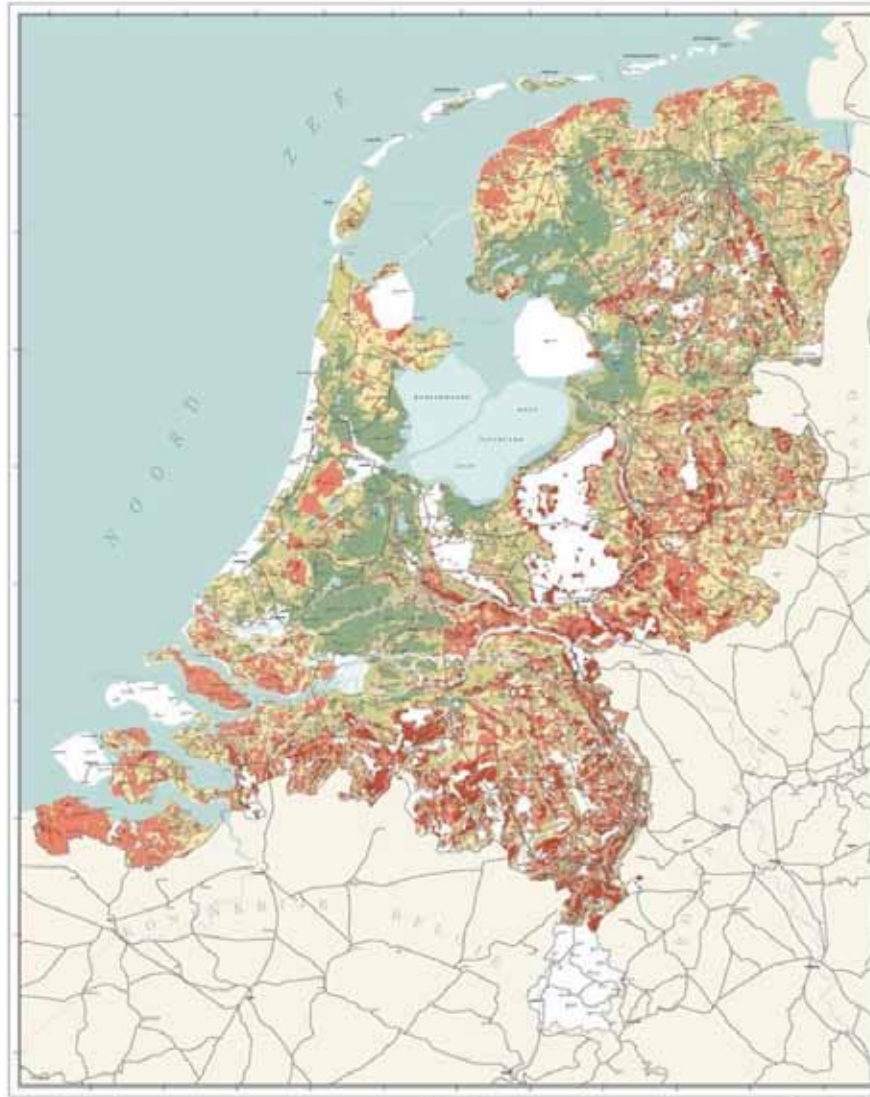
Verantwoordelijk voor
TNO Geografische Dienst Nederland

1951-1955

Waarom?
De afbeelding toont de gemiddelde grondwaterdiepte in de zomer van 1951 tot 1955. De diepte wordt uitgedrukt in centimeters onder de oppervlakte van het land. De afbeelding is een digitale versie van de oorspronkelijke kaart van de Landbouwwaarschuiging Schiedam, die in 1951 is uitgegeven. De afbeelding is bedoeld om de veranderingen in de grondwaterstand te laten zien, die voortvloeien uit de aanpak van de veenlandbouw in de jaren '50. De afbeelding is bedoeld om de veranderingen in de grondwaterstand te laten zien, die voortvloeien uit de aanpak van de veenlandbouw in de jaren '50.

Waarom?
De afbeelding toont de gemiddelde grondwaterdiepte in de zomer van 1951 tot 1955. De diepte wordt uitgedrukt in centimeters onder de oppervlakte van het land. De afbeelding is een digitale versie van de oorspronkelijke kaart van de Landbouwwaarschuiging Schiedam, die in 1951 is uitgegeven. De afbeelding is bedoeld om de veranderingen in de grondwaterstand te laten zien, die voortvloeien uit de aanpak van de veenlandbouw in de jaren '50. De afbeelding is bedoeld om de veranderingen in de grondwaterstand te laten zien, die voortvloeien uit de aanpak van de veenlandbouw in de jaren '50.

Wintergrondwaterstand in de COLN-periode (1952-1955)

Gedigitaliseerde versie van de oorspronkelijke kaart

foto: Bas den Oudsten

Schaatsen op landijs in het Lage Midden : 'yn splis'

‘Regenwormen kunnen de sponswerking van veenbodems vergroten. Dat komt omdat regenwormen fysiologisch gezien waterdieren zijn en er dus voor zorgen dat de omgeving waarin ze zich bevinden vochtig blijft’. (Jeroen Onrust RUG)

Biodiversiteit is sterk gerelateerd aan het vochtvasthoudend vermogen van de (veen)bodem

Mestinjectie heeft bovengronds gevolg

Mestinjectie staat ter discussie en dat kan geen kwaad. Het is goed te bedenken wat er met het bodemleven gebeurt, temeer daar we bovengronds de gevolgen zien.

CATHARINUS VAN DER WERF

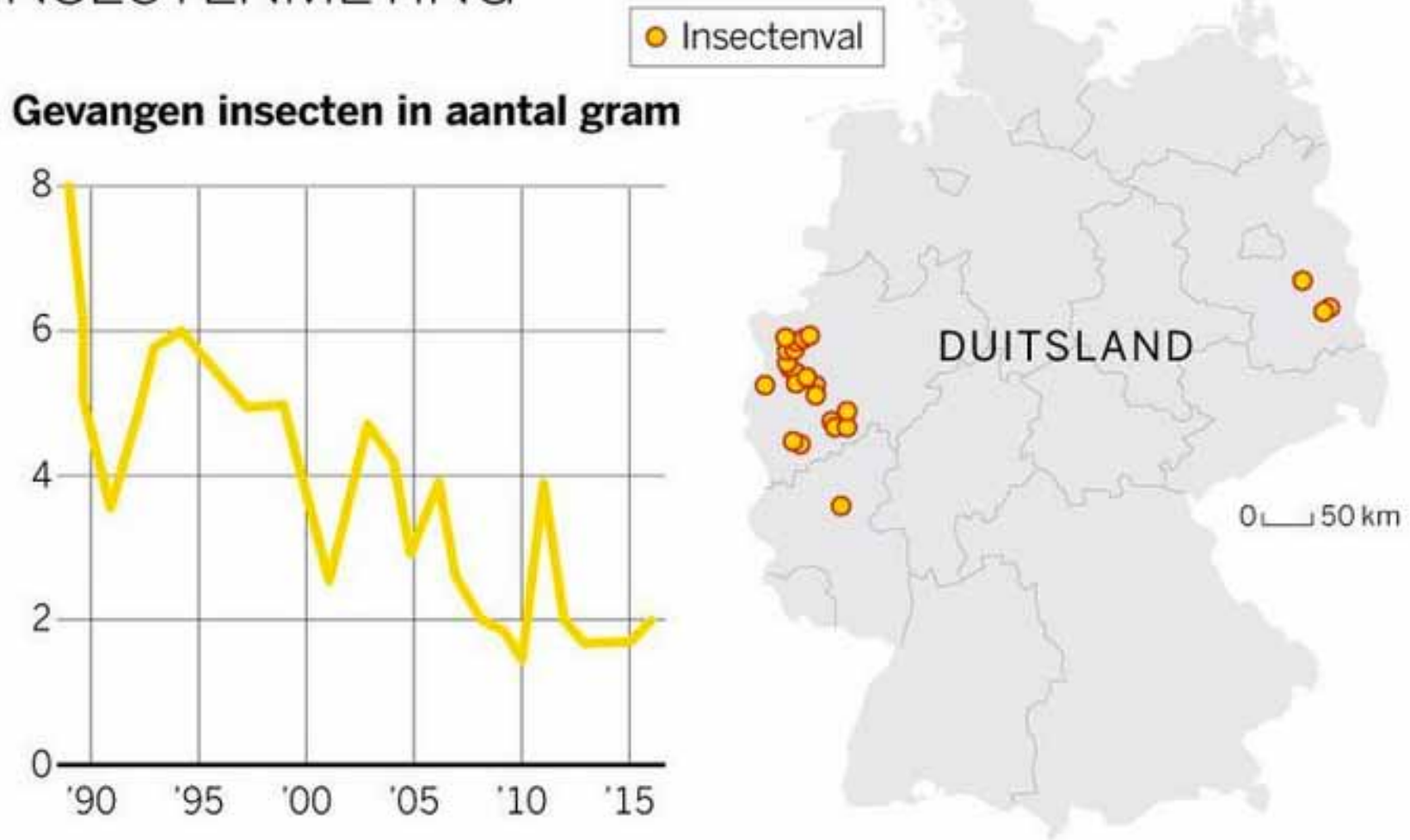
Mestverwerkingstechnieken en de gevolgen daarvan voor het bodemleven en de gewassen moeten altijd bespreekbaar blijven. Het is belangrijk te begrijpen wat er in de bodem gebeurt met de dierlijke mest en kunstmest en wat dat met het bodemleven en de bodem doet. Nederland wil in toenemende mate werken naar kringlooplandbouw en bij deze vorm van landbouw vormen dierlijke mest en de verwerking daarvan tot meststof voor het gewas een belangrijk onderdeel.

Als mest niet goed wordt verwerkt, verdwijnt het uit de kringloop en komt het in het milieu, loopt het milieu schade op en gaat een deel van de mest verloren voor het gewas en de bodem. Als mest emissiearm wordt opgeslagen en daarna als drijfmest emissiearm uitgereden wordt, dan kan door uitspoeling stikstof uit de mest verloren gaan voor het gewas en de bouwvoor en kan het zelfs schade veroorzaken aan het bodemleven, de organische stof en de humus.

Een boer bewerkt zijn land. De weidesleep brengt wormen en insecten boven, waaraan meeuwen zich tegoed doen. FOTO ARCHIEF LC

INSECTENMETING

Beeld de Volkskrant

**Wat je ondergronds doet heeft bovengronds gevolgen:
in de laatste 25 jaar is de insectenstand met 75% teruggelopen**

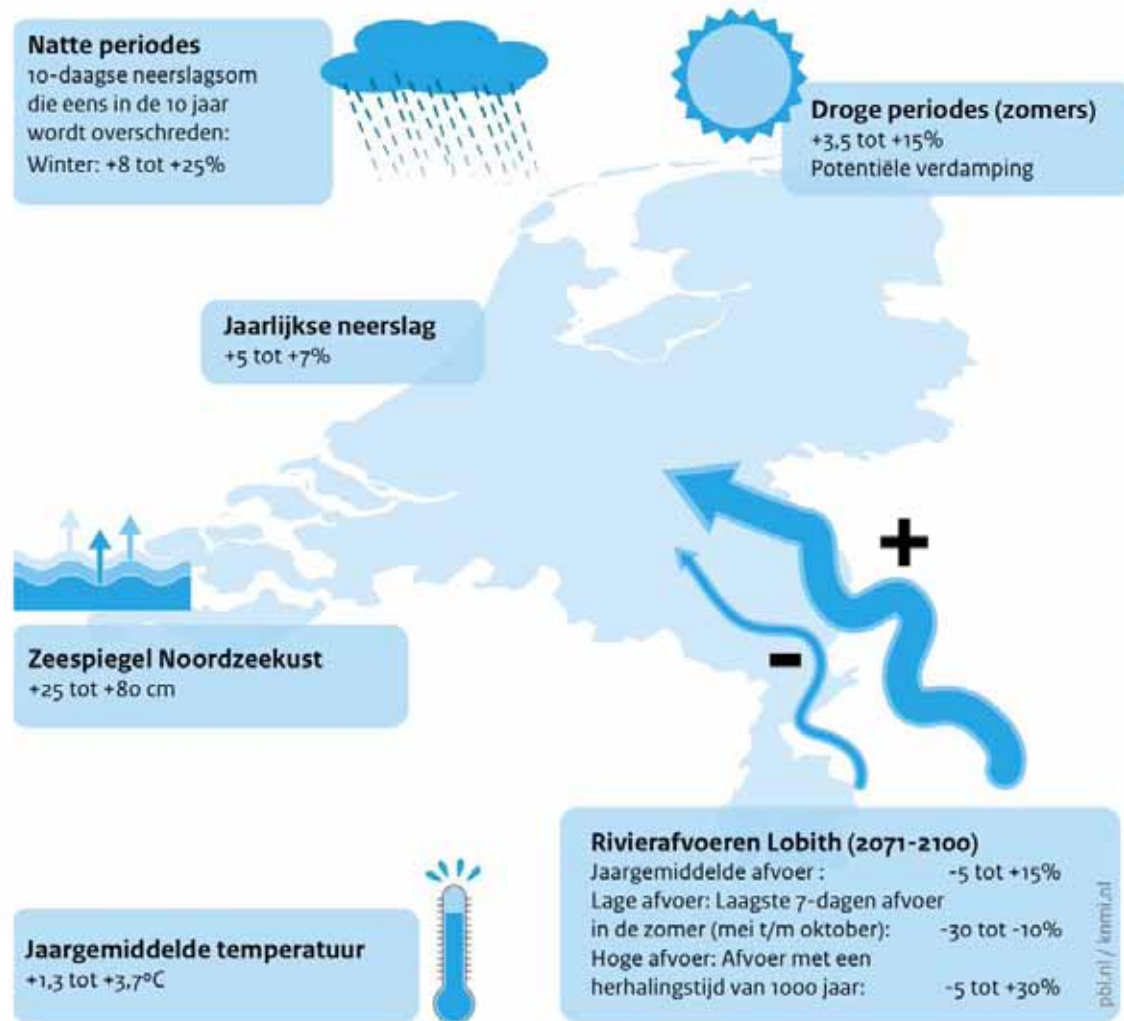
Foto: Hans Peter Föllmi Bron: 'De Grutto - Albert Beintema'

Vernatting , later het land op, een uitgesteld maaibeheer en toepassing van ruige mest kan leiden tot een grotere biodiversiteit

**Een systeemverandering is nodig in het
laagveenlandschap;**

**een robuust, toekomstbestendig watersysteem in het
licht van de klimaatverandering kan op basis van de
diversiteit aan bodemtypen richting geven aan
de doorontwikkeling van de landbouw en de kwaliteit
van het landschap**

De klimaatopgave waar we anno 2020 voor staan is groot en divers:

Door klimaatverandering stijgt de zeespiegel en nemen extremen in het weer toe (nattere winters en steeds drogere zomers met beperkte aanvoer van zoetwater)

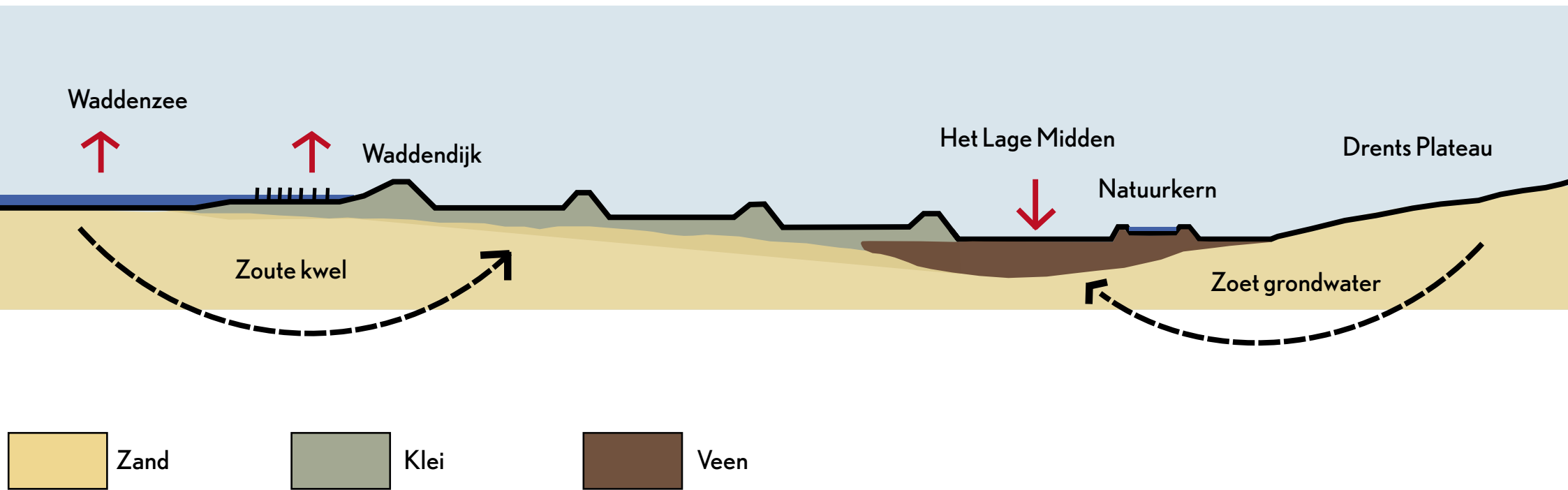
Verdroogde veenkade Wilnis, augustus 2003

Clusterbui Dokkum, augustus 2017

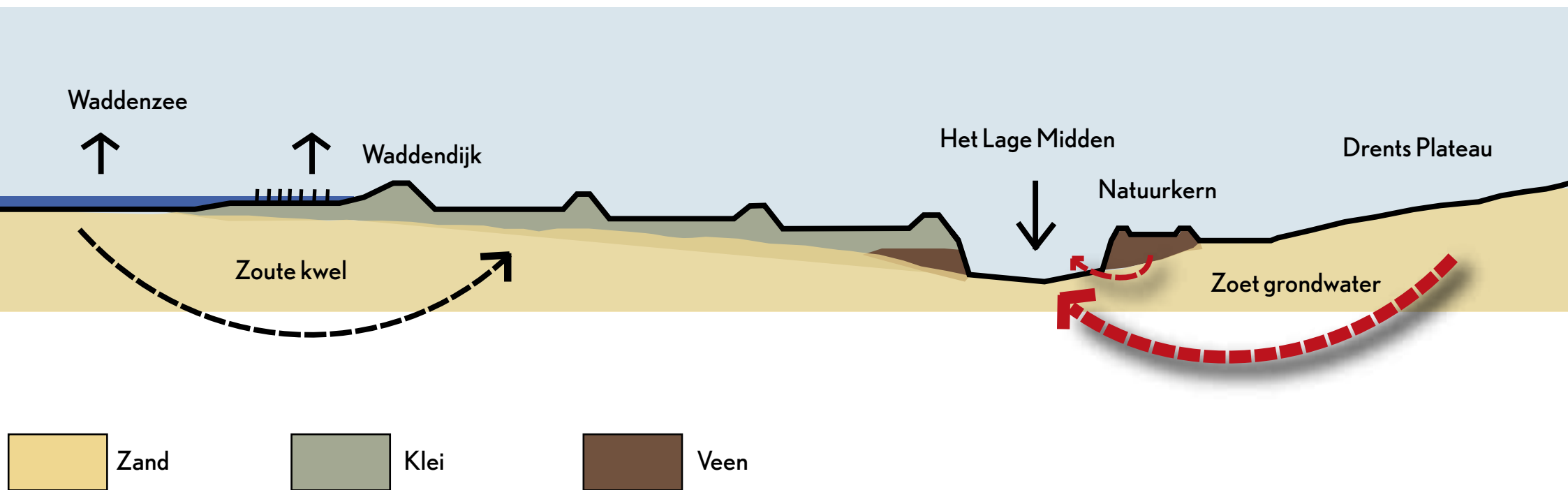
Vooral drogere zomers met steeds hogere temperaturen zorgen voor een versnelde oxidatie van het veen en mogelijke instabiliteit van veenkades. Extremen in het weer vragen om een weerbaar en robuust watersysteem voor ons zoetwater; piekberging én seizoensberging.

De specifieke hydrologische opgave waar Fryslân voor staat:

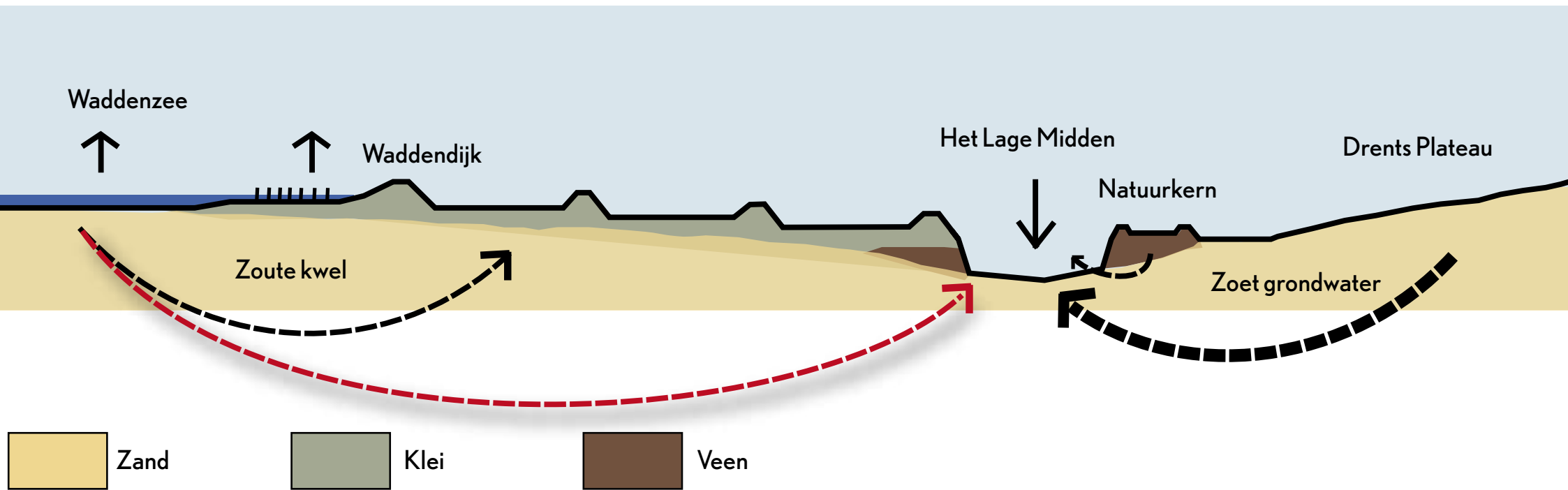
Globale dwarsdoorsnede noordwest-zuidoost Fryslân, anno 2020
(zeespiegel stijgt, veenbodem daalt)

Verdroging: natuurkernen N2000 + beekdalen op flank Drents plateau zullen verdrogen (wegzijging zoet grondwater naar steeds dieper liggende polders).

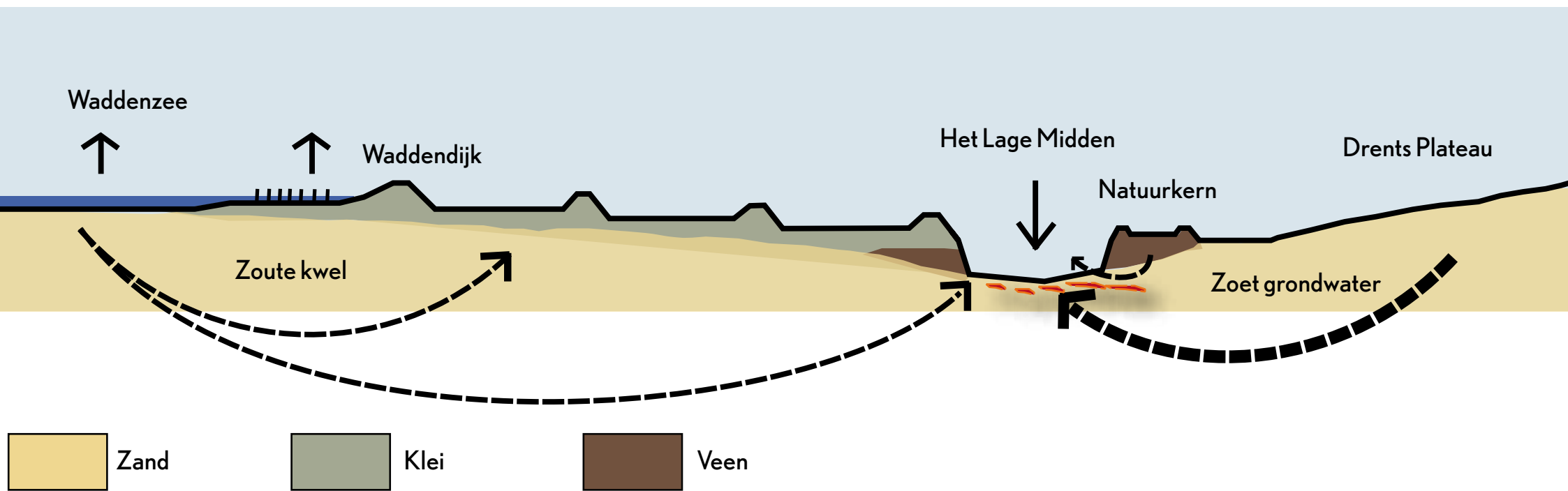

Toekomstige dwarsdoorsnede noordwest-zuidoost Fryslân bij huidig grondgebruik (geohydrologisch beïnvloedingsgebied is 2,5 x de oppervlakte van het Lage Midden)

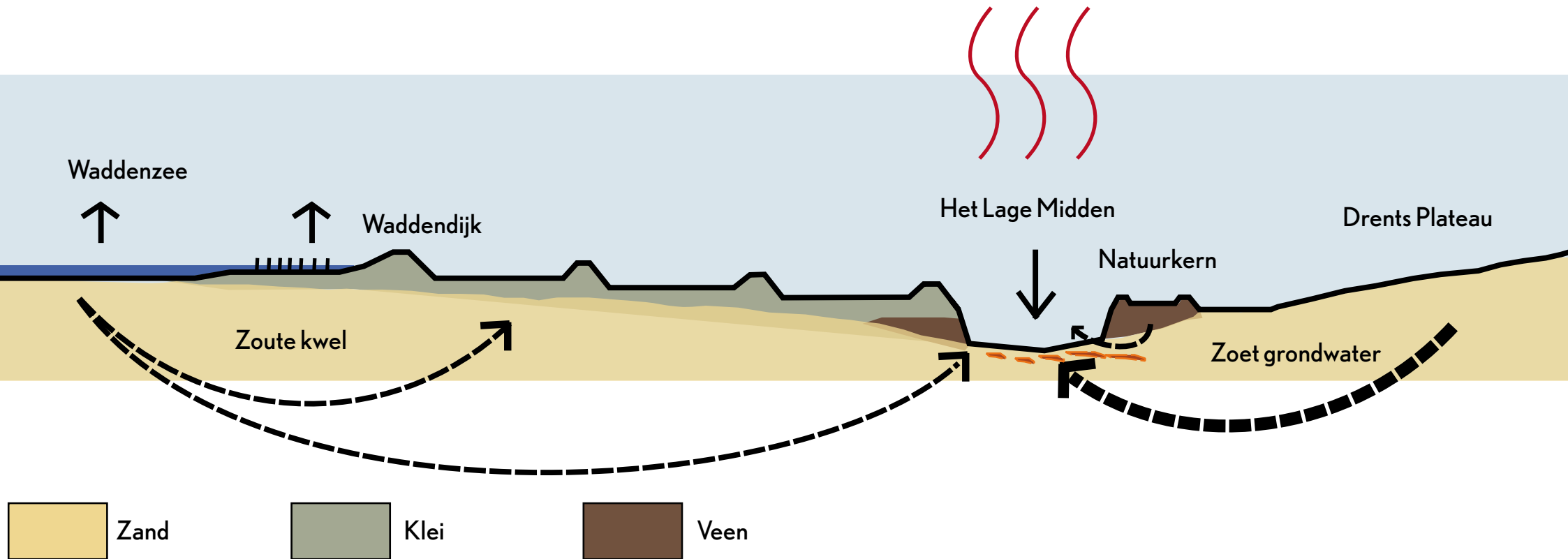
Verzilting: verzilting via diep grondwater zal op termijn ook in veenpolders Lage Midden gaan optreden

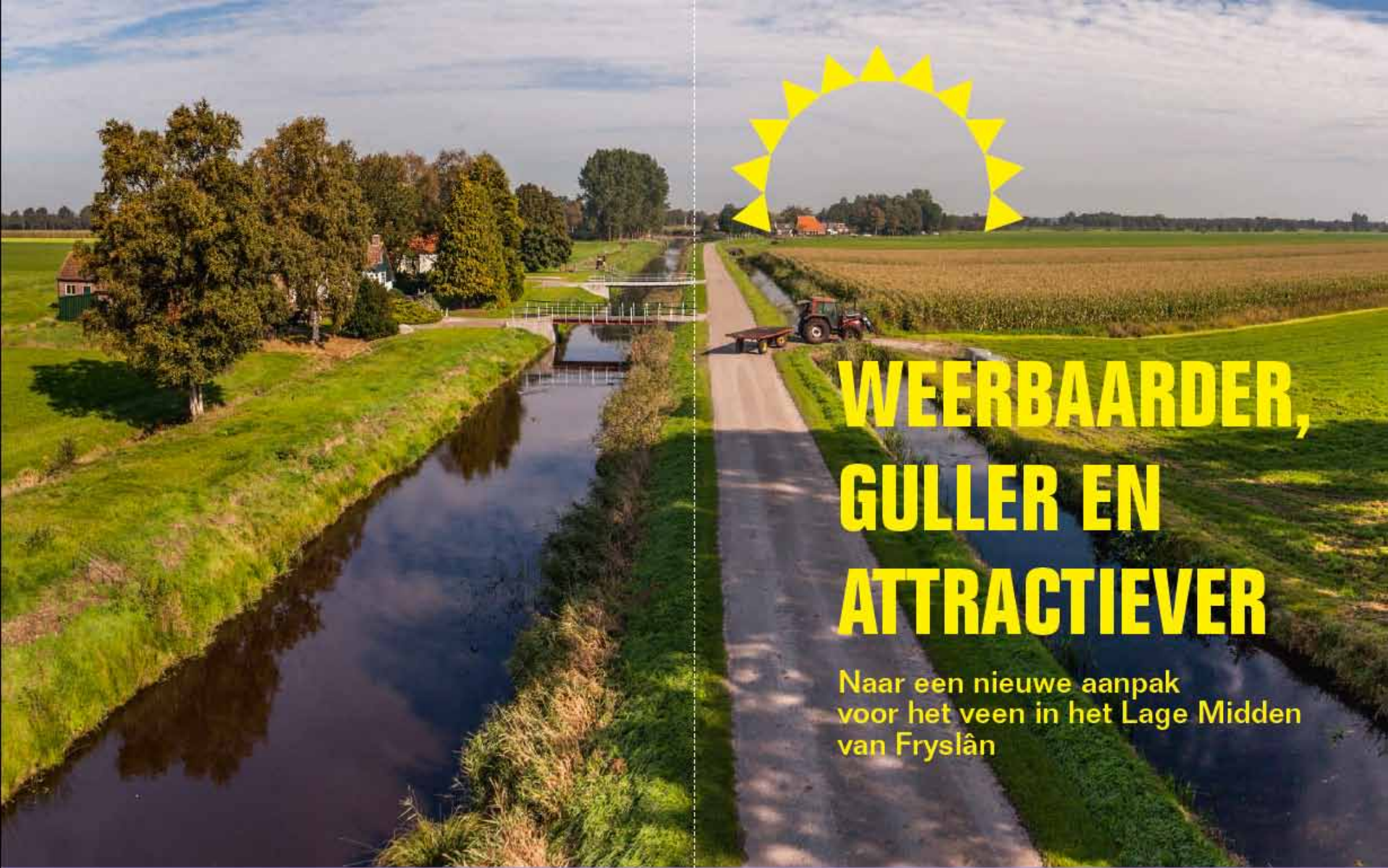

Bodemdegradatie: als het veen is verbrand zal de achterblijvende bodem in de polder uit zand en resten keileem bestaan

Uitstoot van CO₂: bij continuering huidig bodemgebruik en peilbeheer zal de totale CO₂ uitstoot Lage Midden 1,7 Mton CO₂ per jaar bedragen (30% van het totale laagveenlandschap in NL)

WEERBAARDER, GULLER EN ATTRACTIEVER

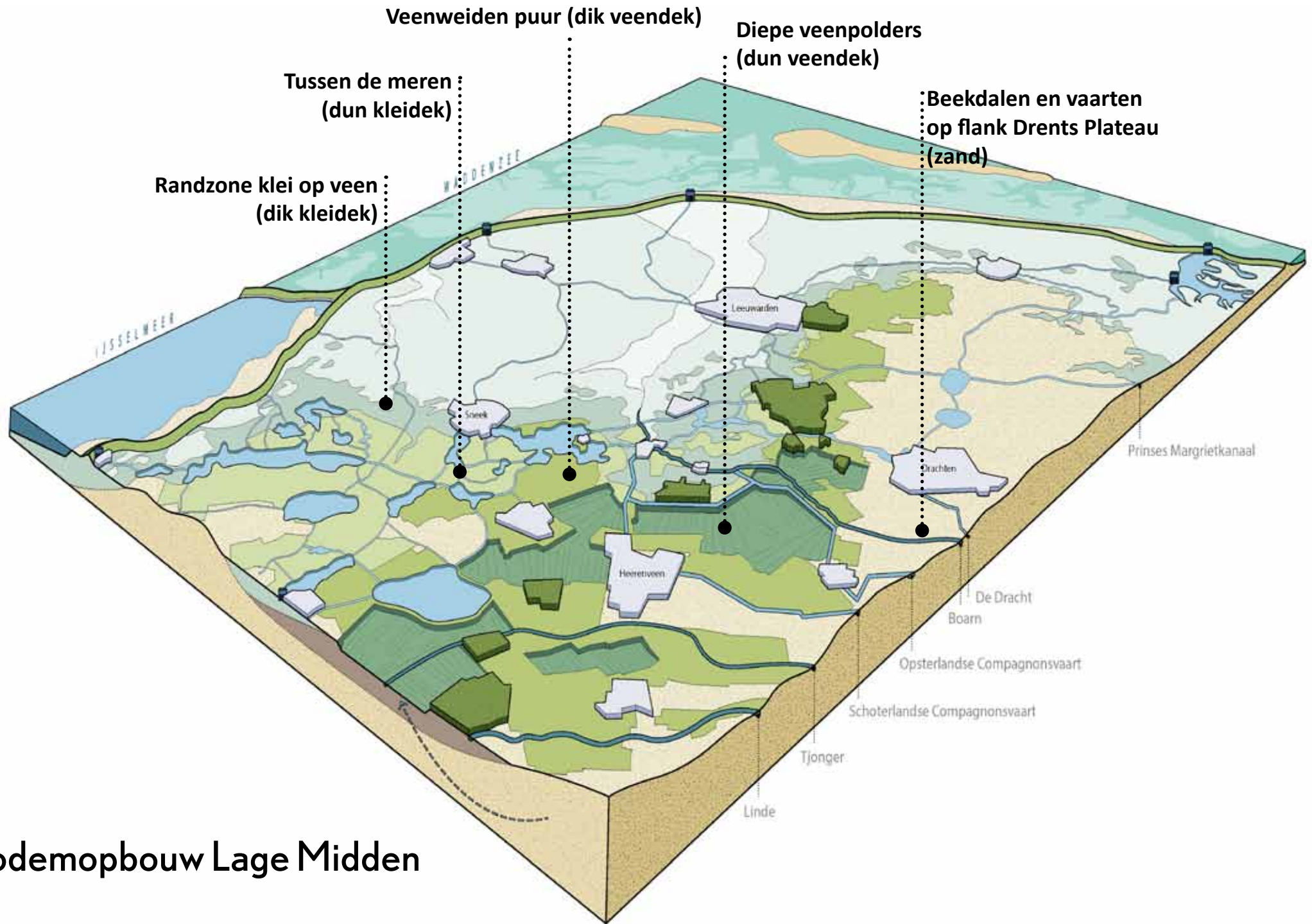
Naar een nieuwe aanpak
voor het veen in het Lage Midden
van Fryslân

PLACES OF HOPE

Ontwerpend onderzoek door groep ontwerpers, wetenschappers, ambtenaren en landbouwdeskundigen: wenkend handelingsperspectief voor 2050

Praten mét de boeren en niet over de boeren

Bodemopbouw Lage Midden

Een toekomstbestendig watersysteem houdt in dat er ruimte moet worden gecreëerd om het gebiedseigen zoetwater langer vast te houden en vertraagd af te voeren.

‘Samen je eigen broek ophouden’

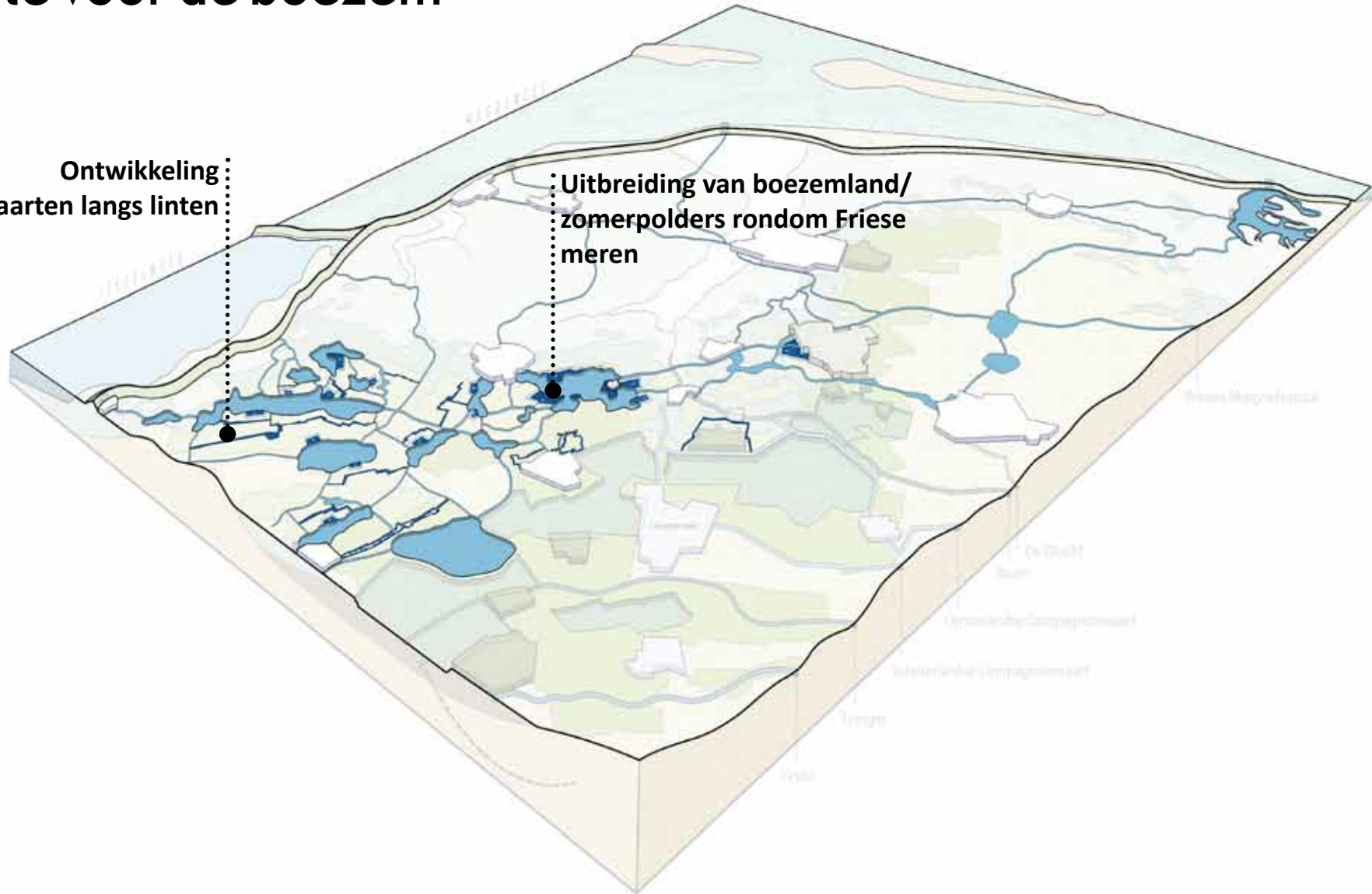
Dit kan op 3 manieren:

- Ruimte voor de boezem
- Ruimte voor de beek
- Ruimte voor water in de diepe veenpolder

Ruimte voor de boezem

Ontwikkeling
boezemvaarten langs linten

Uitbreiding van boezemland/
zomerpolders rondom Friese
meren

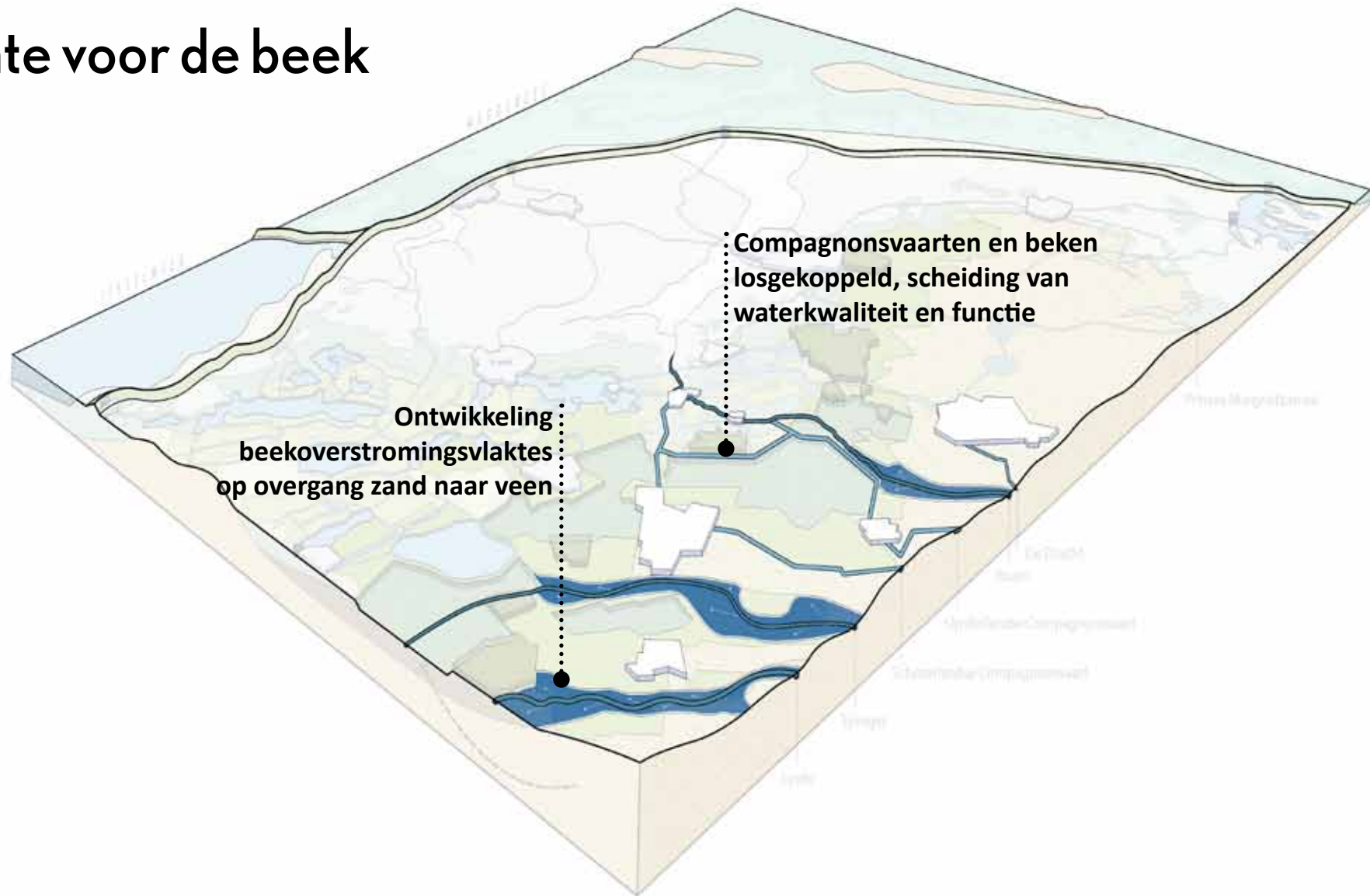
Friese boezem (15.000 ha aaneengesloten water), zit nu in een keurslijf gevangen;
zoektocht naar horizontale- en verticale ruimte

foto: Jan Jelle Jongsma

Ryptsjerker Polder

Ruimte voor de beek

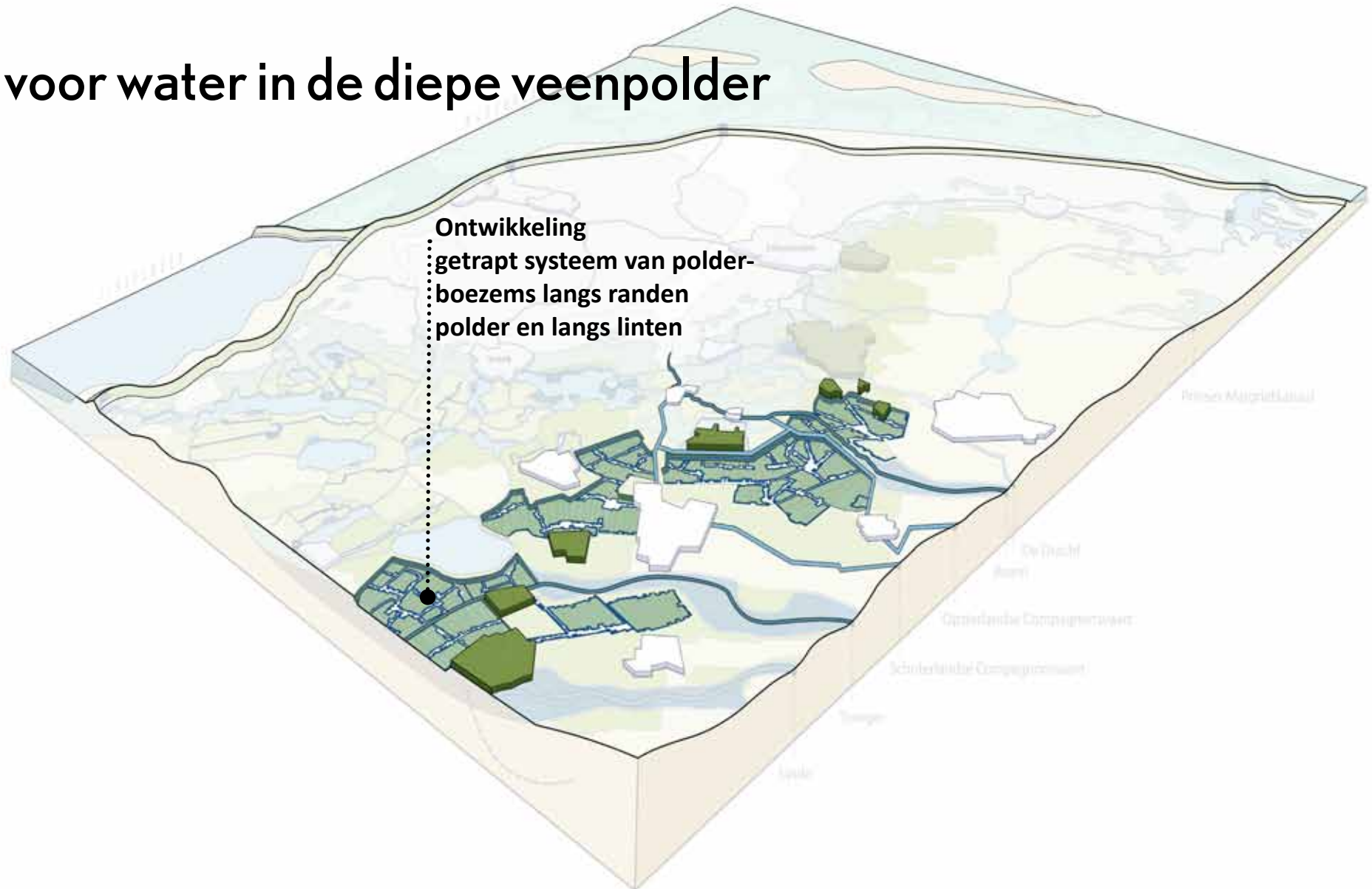

Friese beken ingesnoerd tussen kaden, onderdeel Friese boezem. In zomer aanvoer gebiedsvreemd water d.m.v. opmalingen. Zoektocht naar loskoppelen boezem en natuurlijker systeem met inzijging in natte perioden (beekoverstromingsvlaktes)

Stroomdal Regge - 'de beek op zijn best'

Ruimte voor water in de diepe veenpolder

Door diepontwatering en snelle afvoer is de tegendruk voor opkwellend grondwater in diepe veenpolders weggenomen; zoektocht naar vasthouden kwelwater ('spa blauw') met getrapt systeem van polderboezems en natte teelten om verdroging elders te voorkomen.

foto: Hans Peter Föllmi

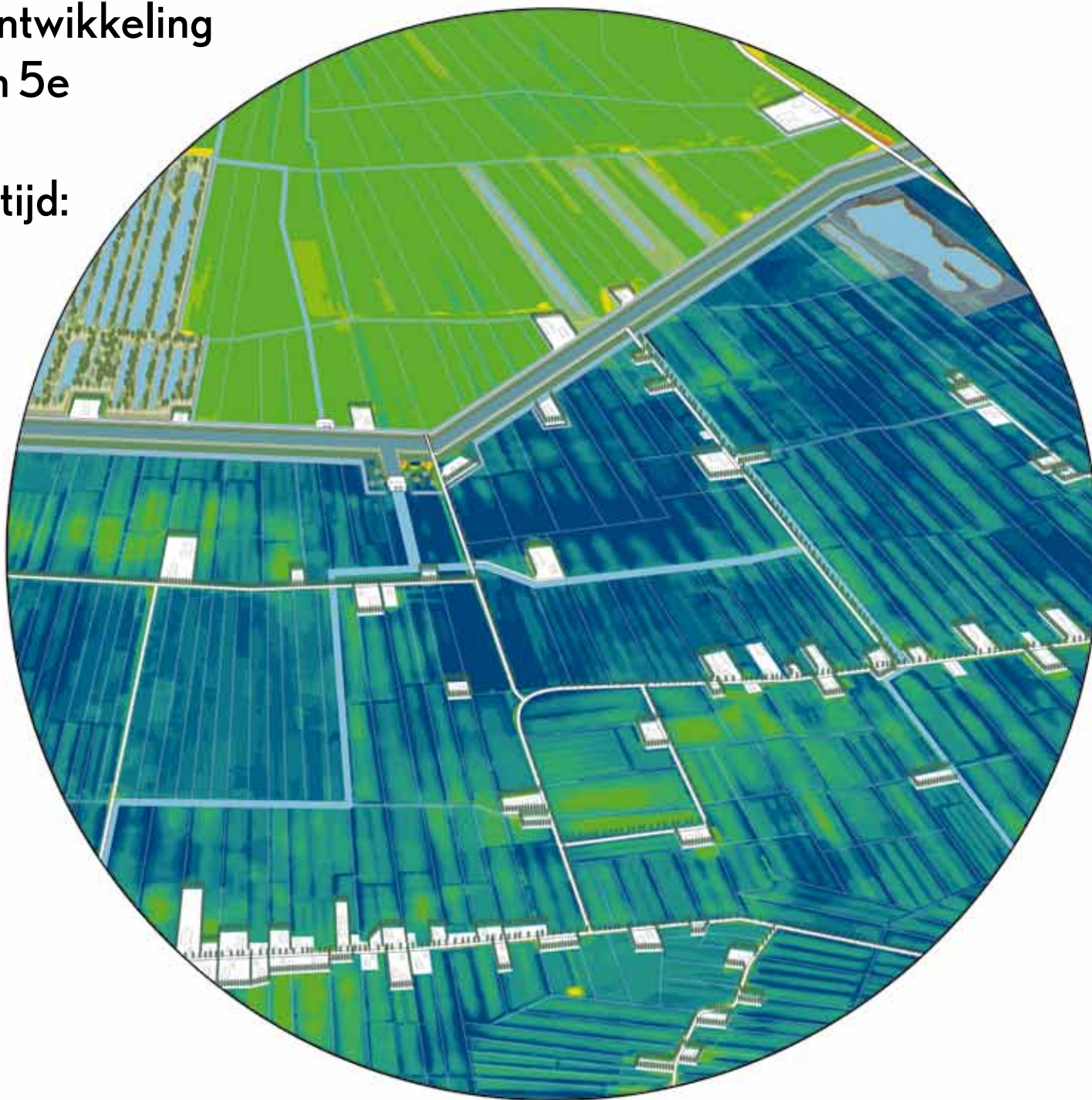
Hoogwatersloten lastig watervoerend te houden

foto: Hans Peter Föllmi

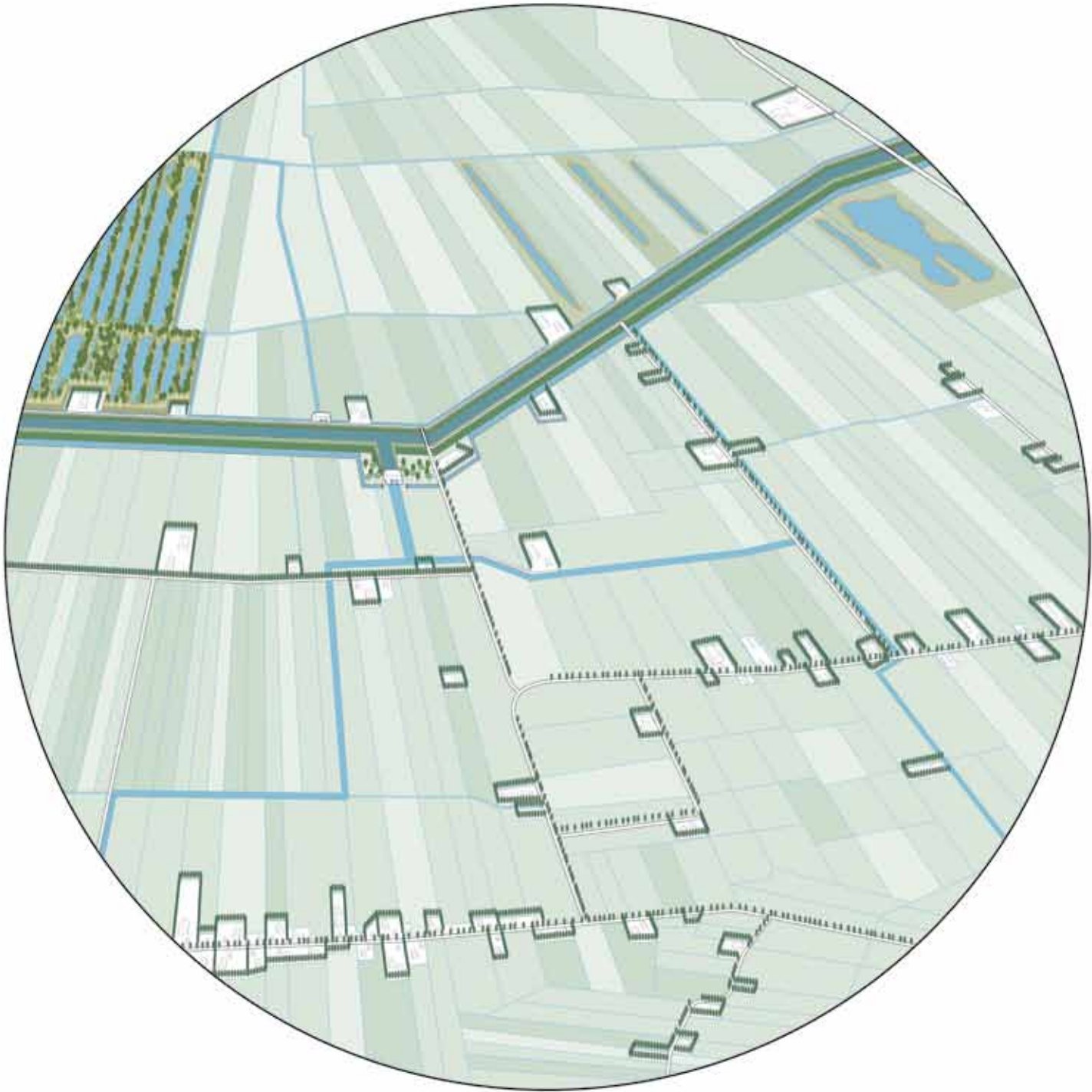

**Robuuster systeem van polderboezems rondom erven en linten kan veel oplossen
Nu, kantelende kades + erfranden: 28.000 huizen trekken scheef**

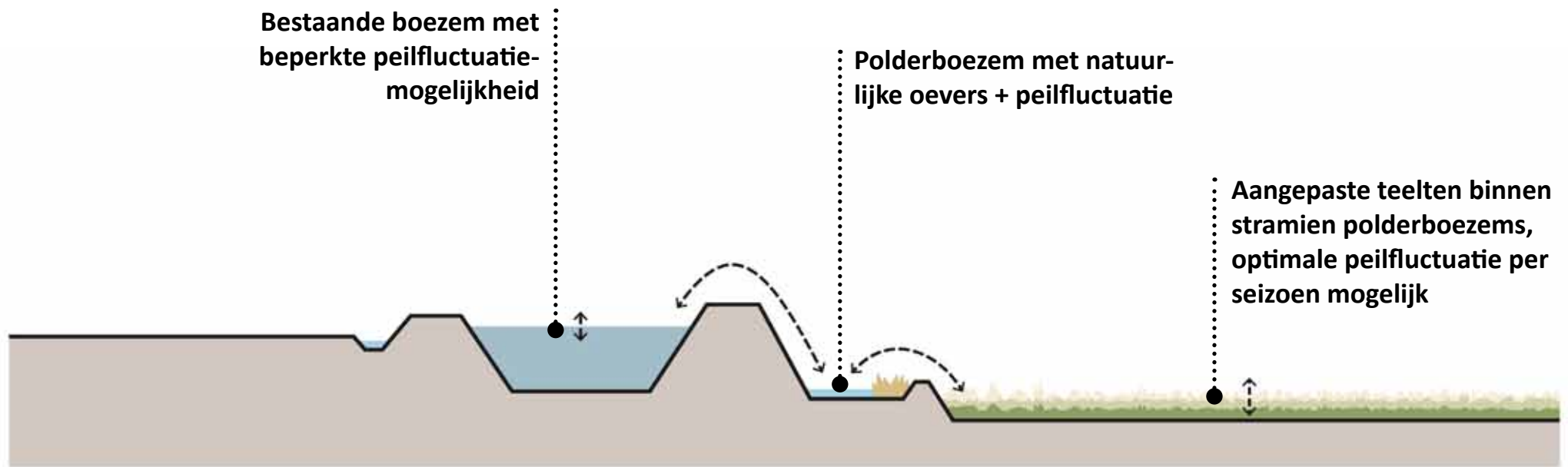
Mogelijke ontwikkeling
polder 4e en 5e
veendistrict
in ruimte en tijd:

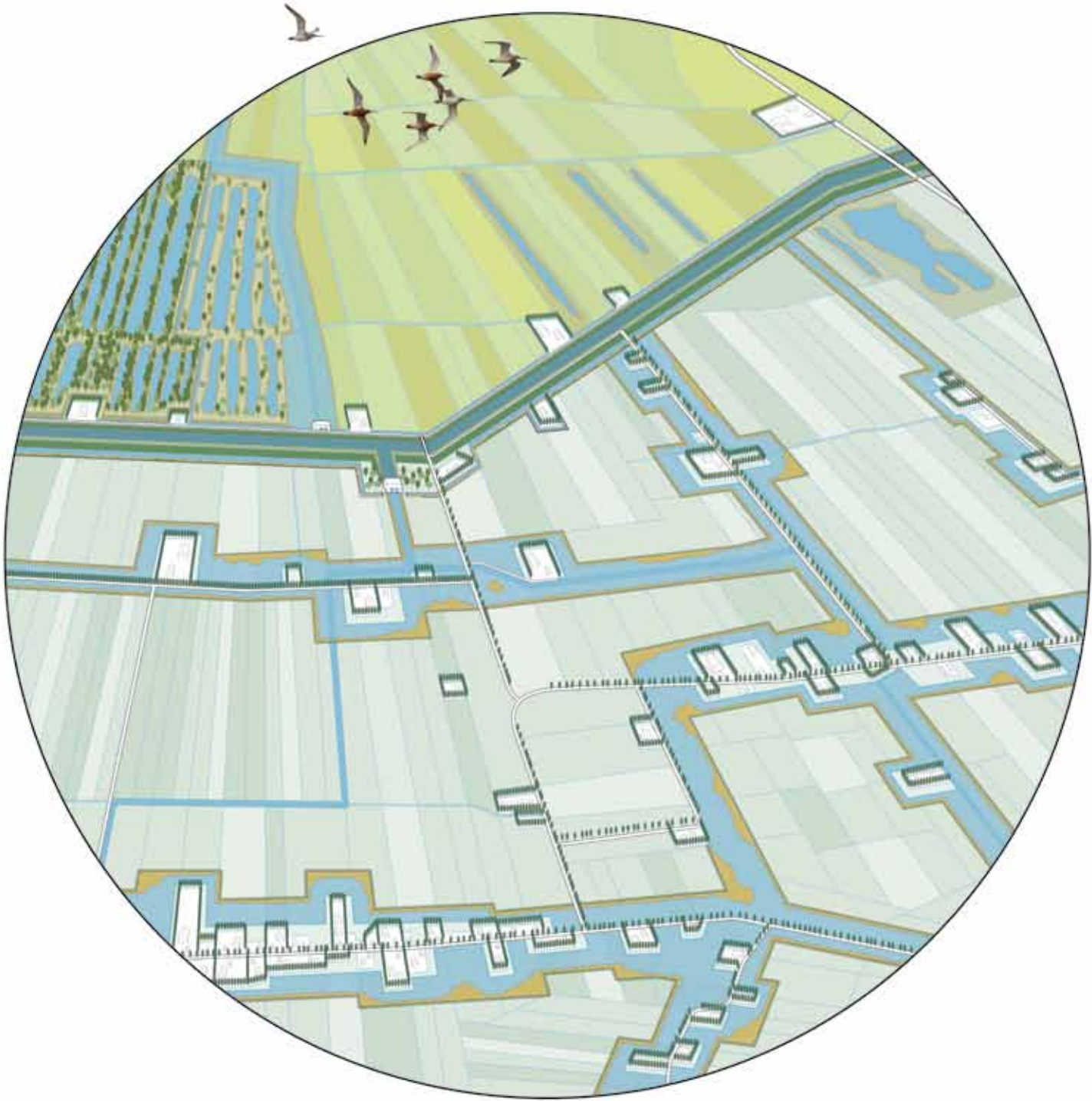
T=0

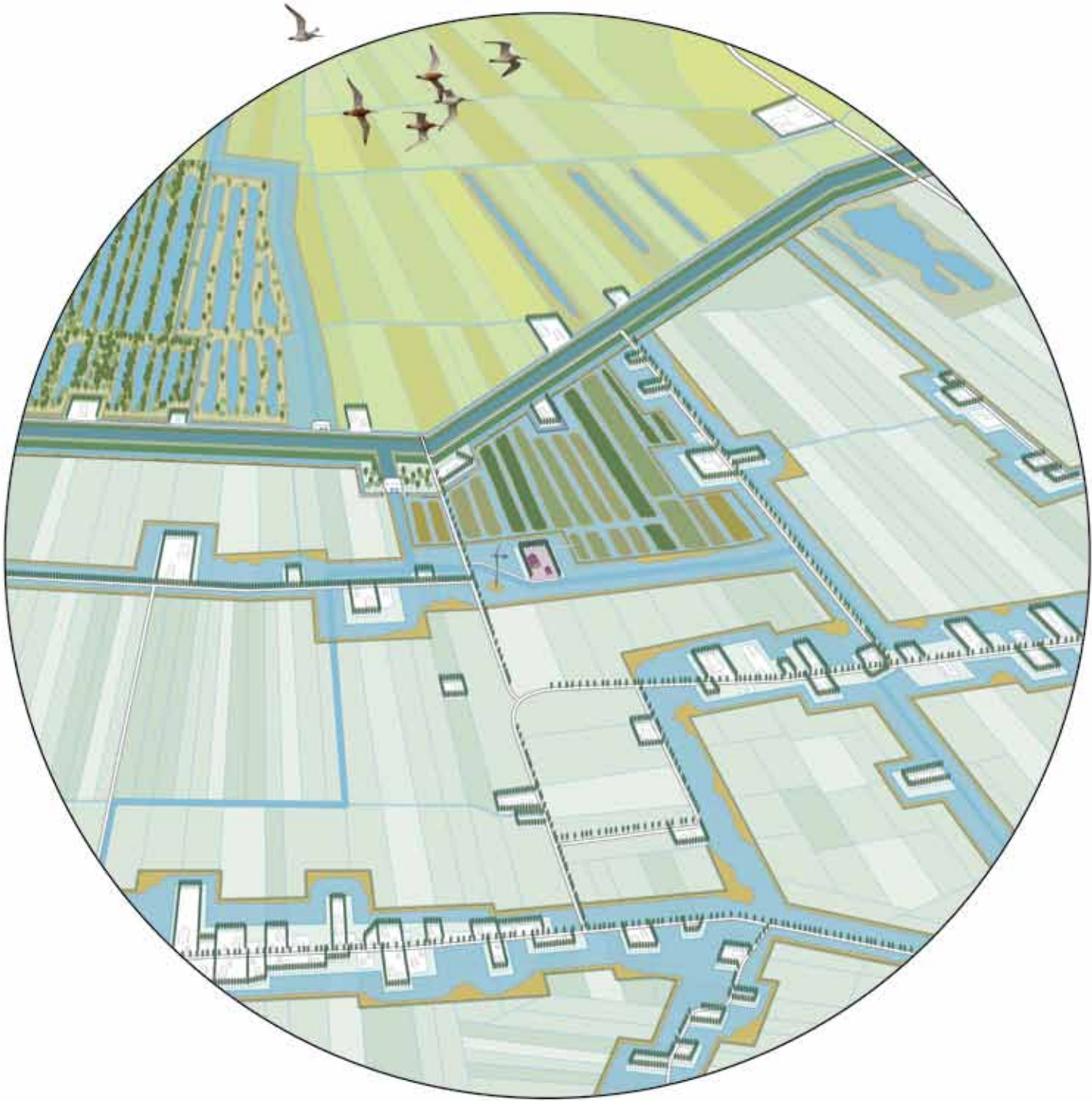
T=0

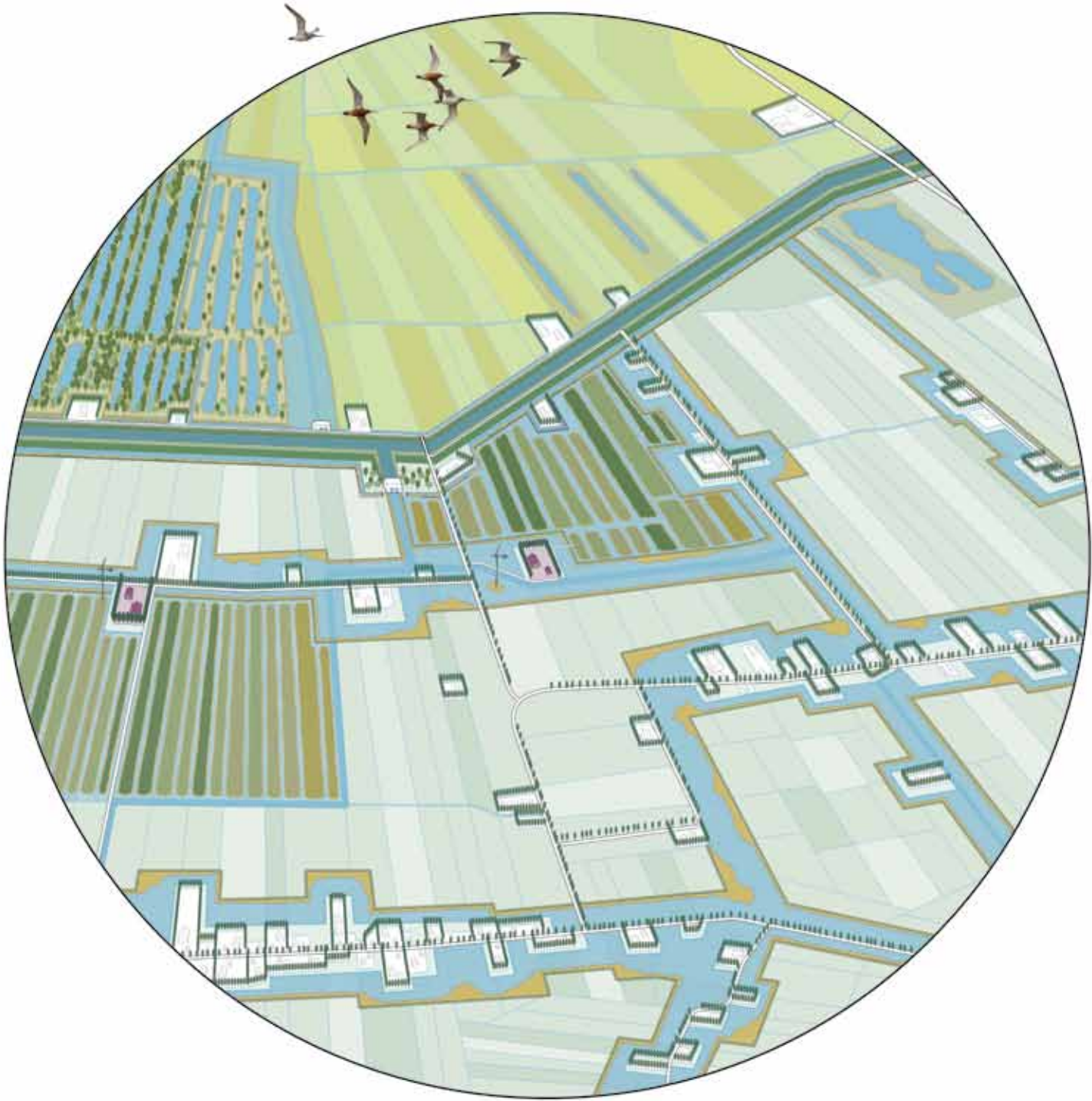
**Nieuwe 'treden' in het landschap:
een extra laag in het watersysteem door aanleg polderboezems in veenpolders**

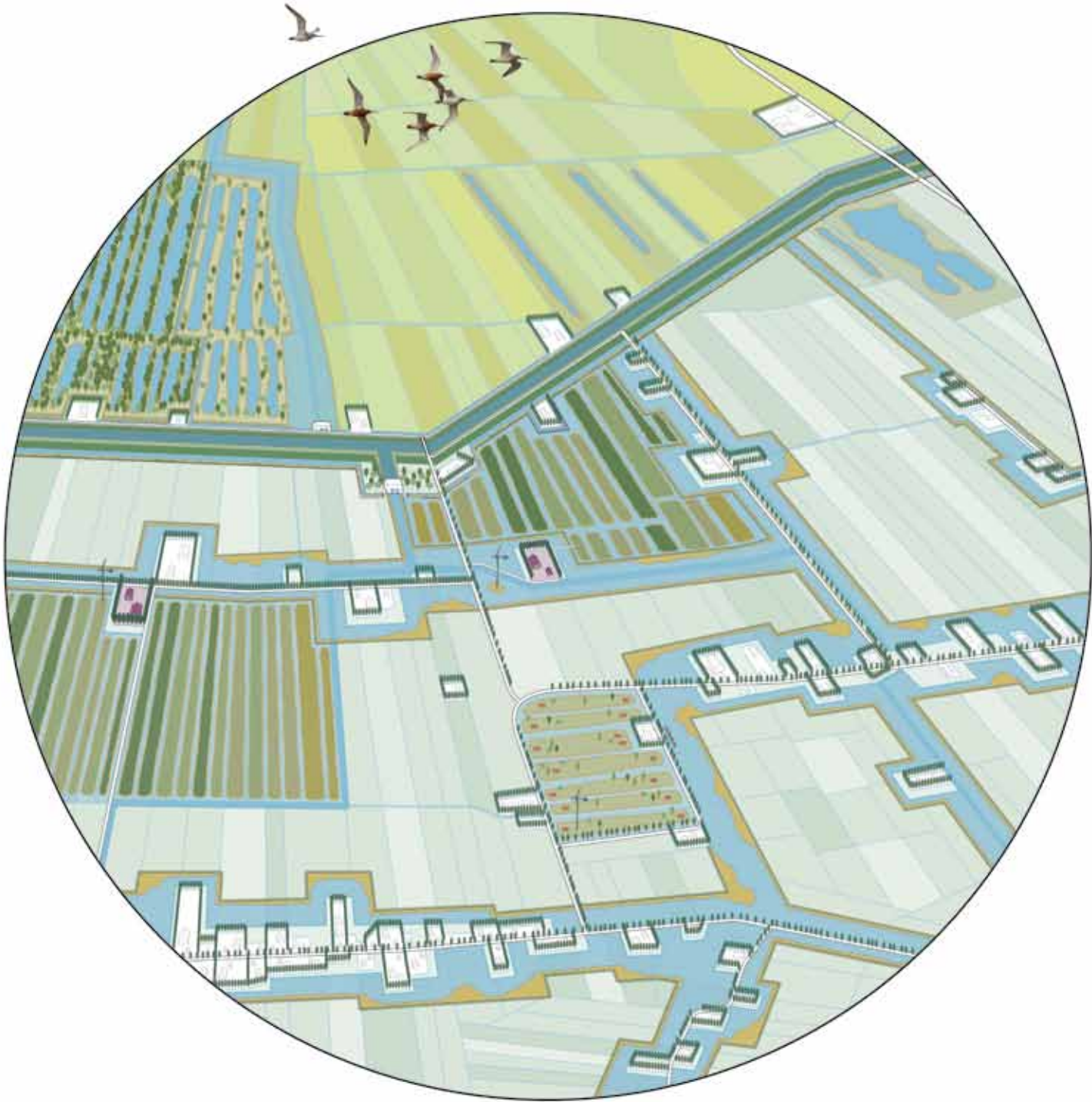
T=1

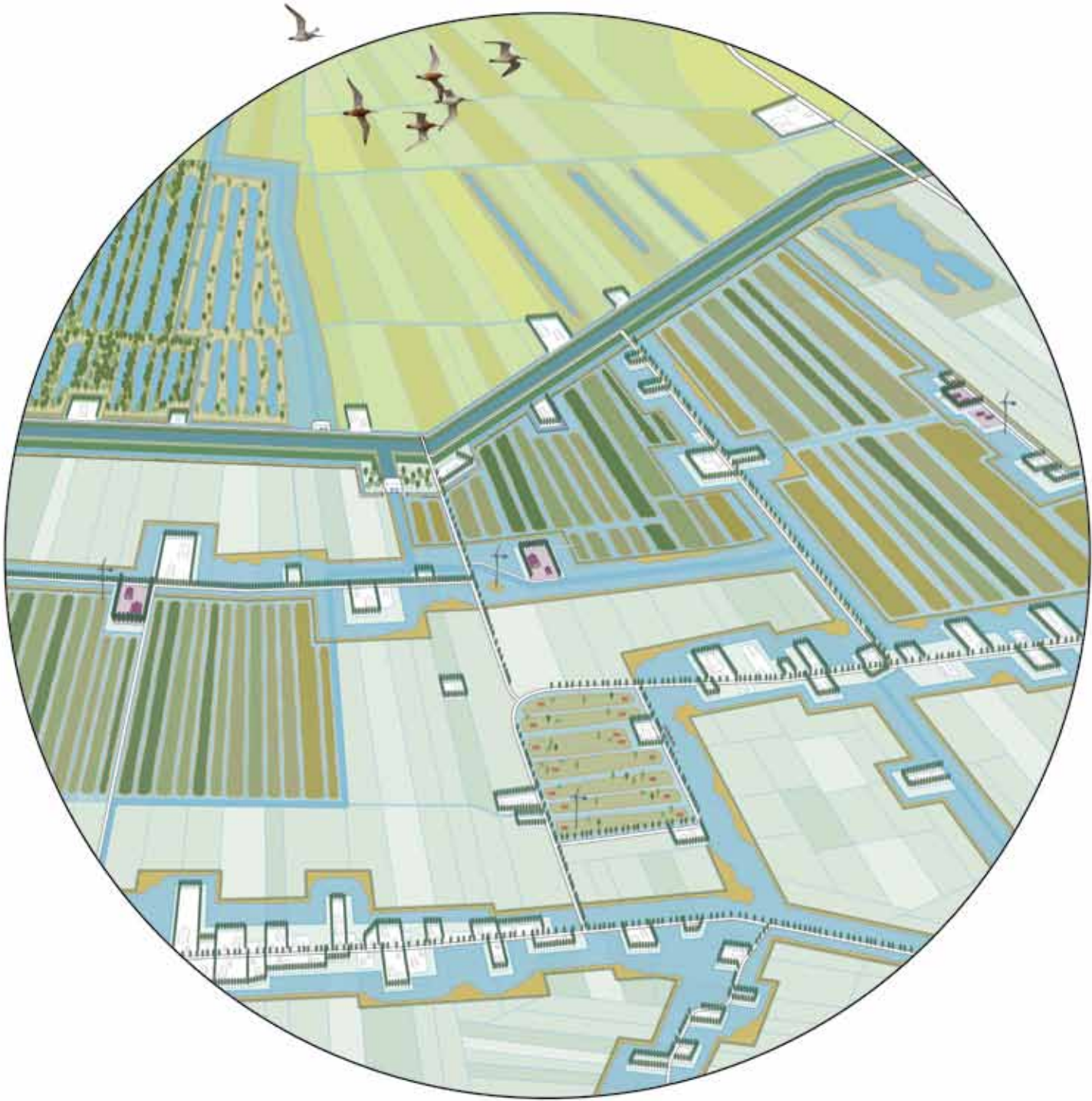
T=2

T=3

T=4

T=5

Nieuwe vormen van zelfvoorzienend - 'off grid' - wonen in het Lage Midden

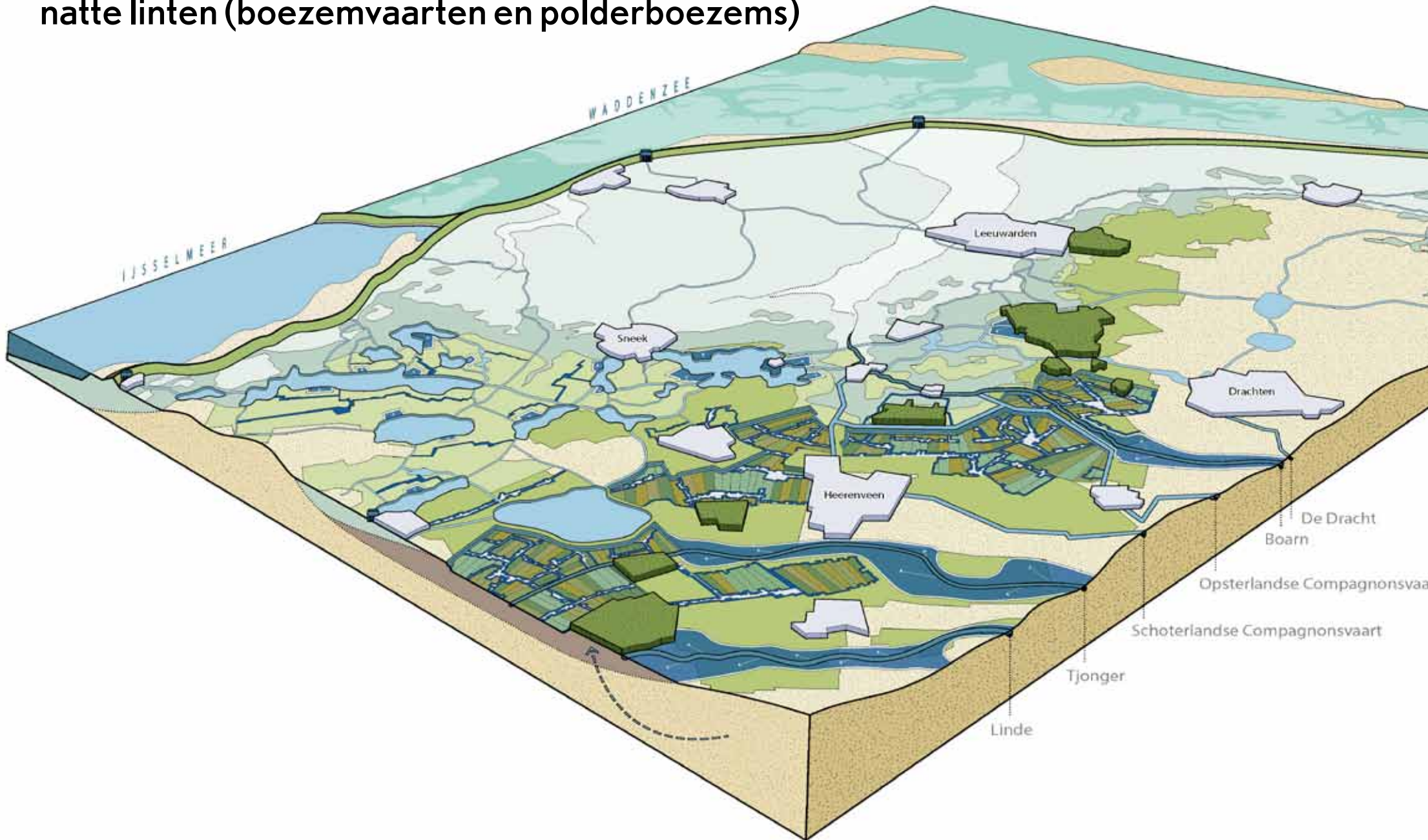
Bron: *Tiny Tim, FARO - architecten*

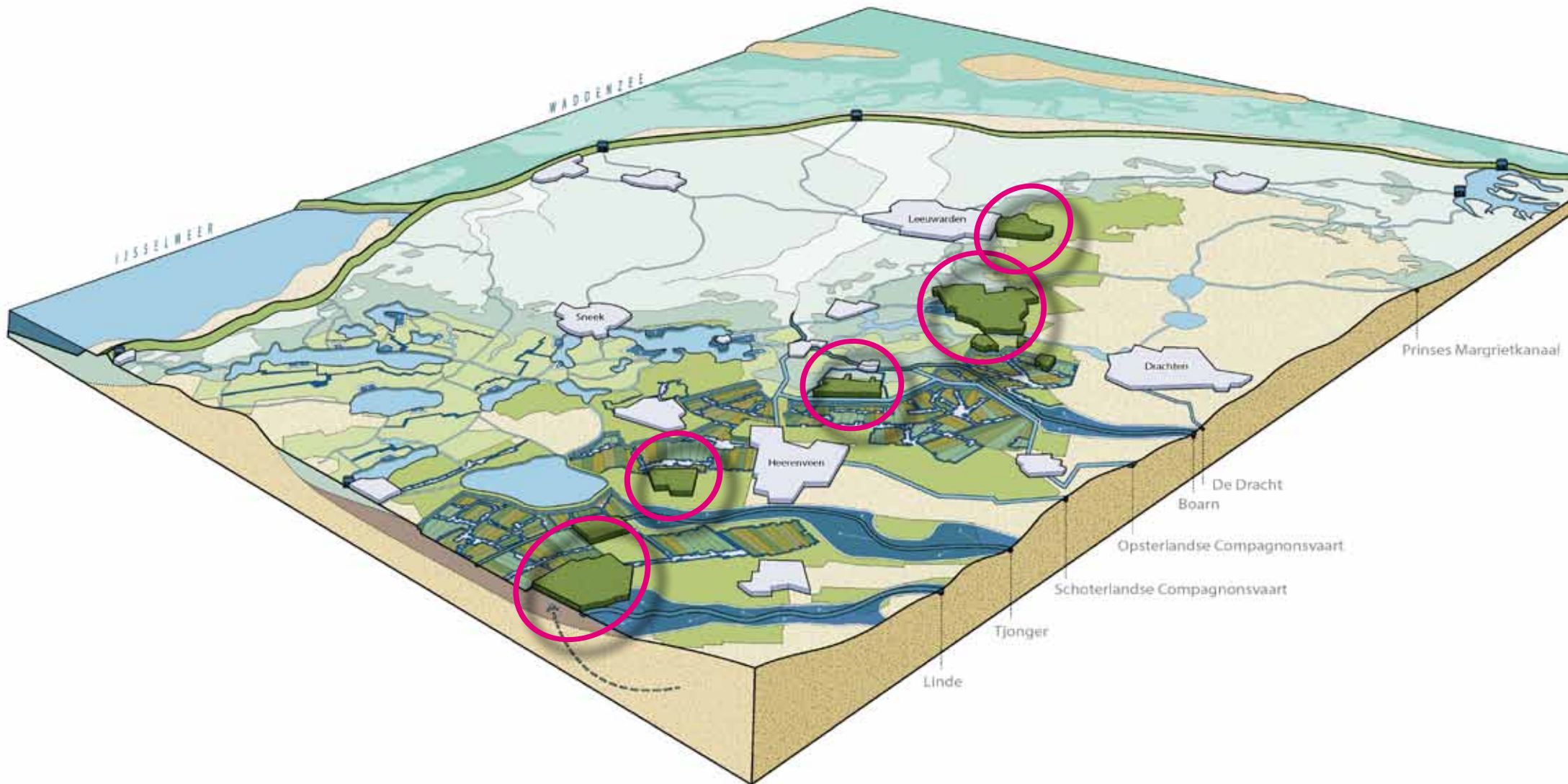

Bron: Weerribben/Wieden via Twitter

Natura 2000 gebieden worden Natura 2050 gebieden op basis van stagnante, hydrologische omstandigheden én als onderdeel van een ecologisch netwerk van natte linten (boezemvaarten en polderboezems)

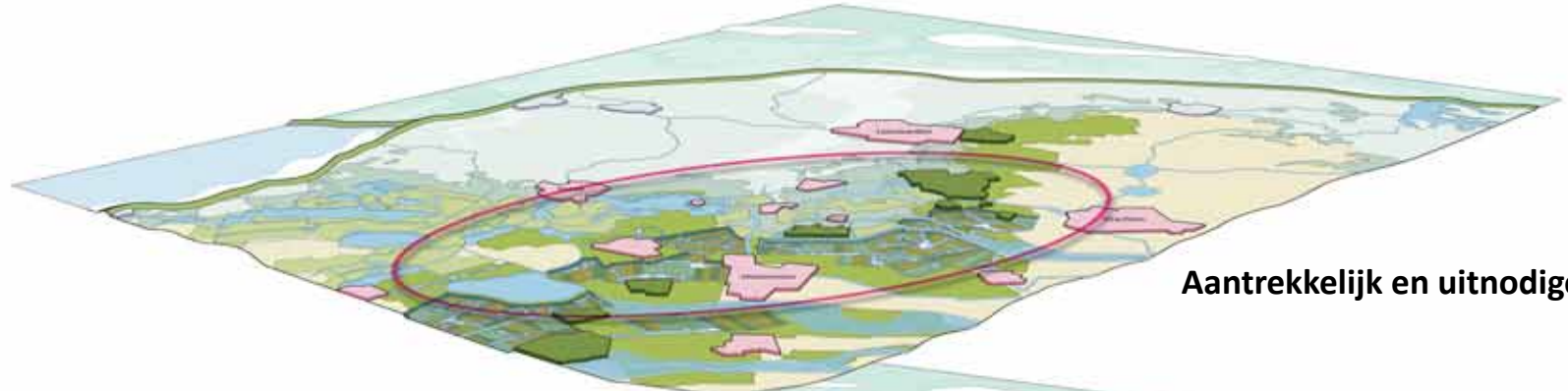
'Parels aan een veel steviger blauw snoer'

bron: De Deelen, Sjoerd de Vries - Museum Belvedere, 2007

Sjoerd de Vries
2007

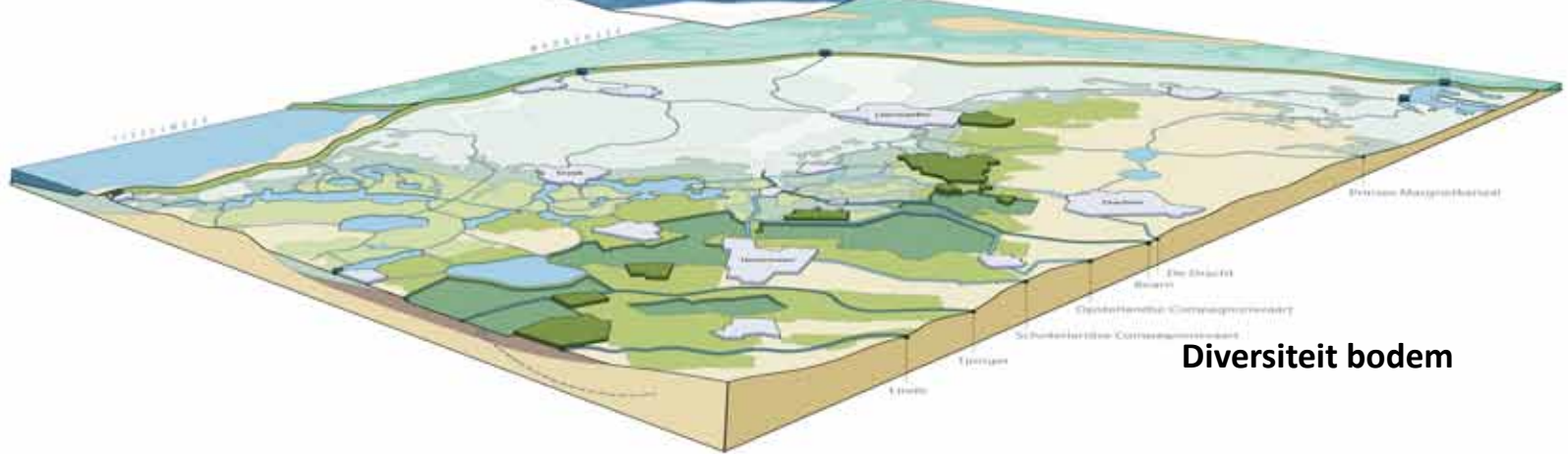
Aantrekkelijk en uitnodigend

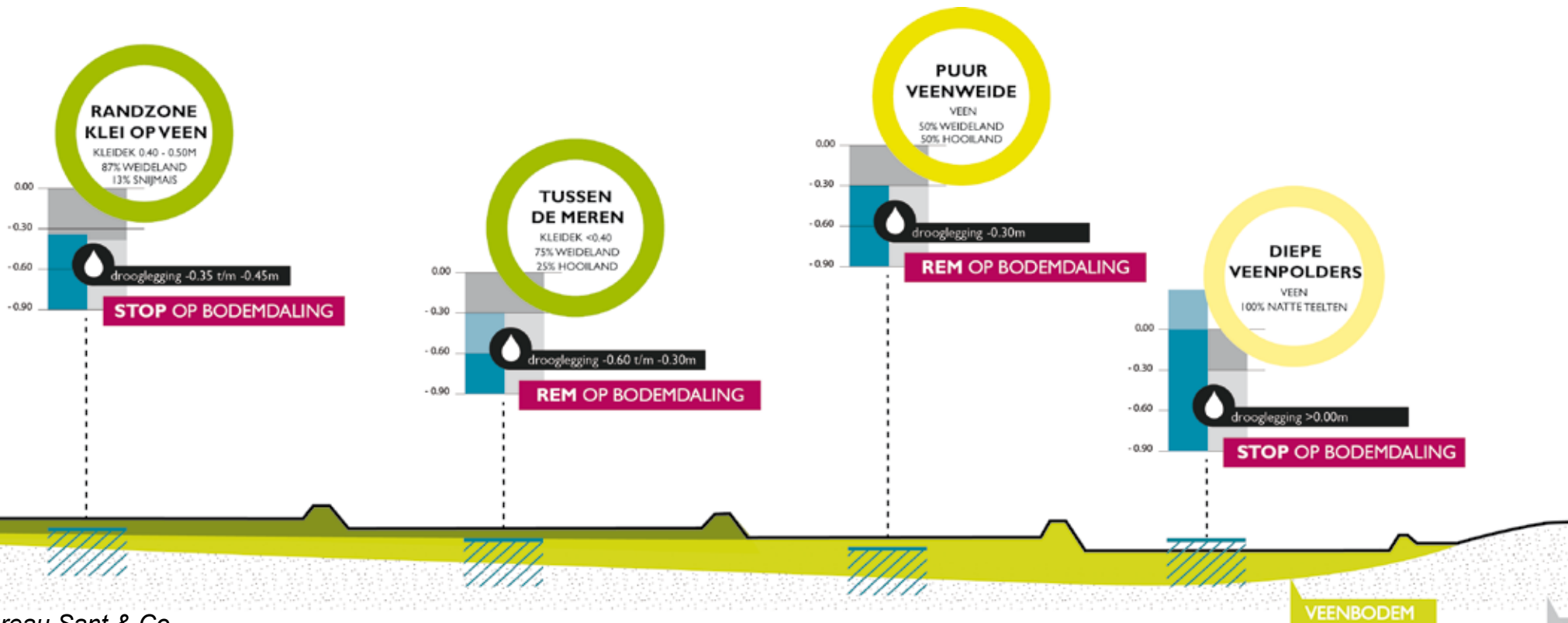
Rendabel landgebruik

Volhoudbaar hydrologisch systeem

Diversiteit bodem

bron: Bureau Sant & Co

Doorsnede over de 4 veentypen in het Lage Midden; de beoogde ontwateringsdiepte, het bijbehorende landgebruik en het gevolg daarvan voor bodemdaling

Landgebruik biedt keuzepalet voor de jonge boer; kringlooplandbouw op verschillende schaalniveaus is mogelijk in het nieuwe laagveenlandschap

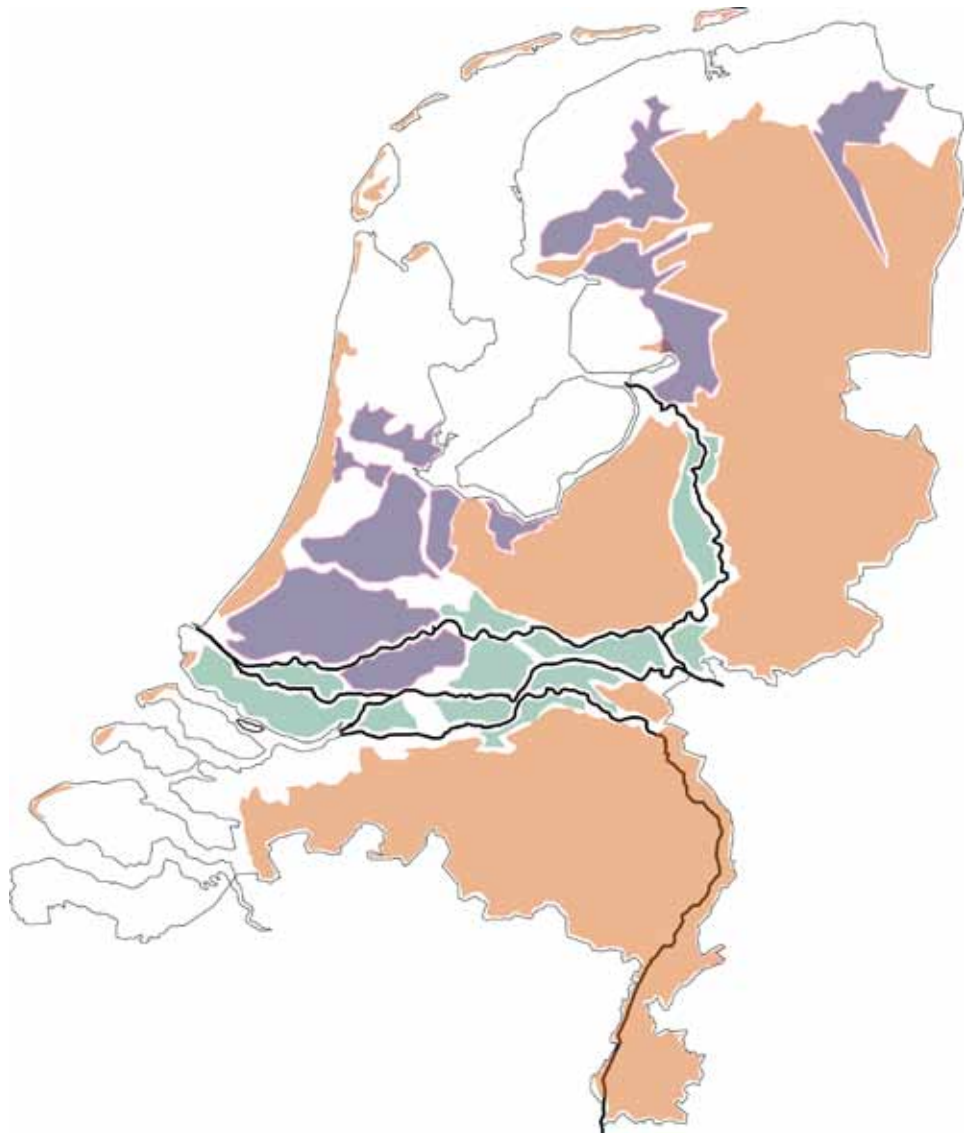
bron: Laura Bromet via twitter

“Het landschap wordt niet langer afgestemd op de koe, maar de koe wordt afgestemd op het landschap”

De nieuwe veenboerderij; potstal met Jersey-koeien van Henri Willig in Katwoude

Maar wie pakt de regie?

**‘Ruilverkaveling 2.0’ als middel, als regionaal uitvoeringsinstrument
binnen nationaal gebiedsprogramma ‘Ruimte voor het Veen’**

Ruilverkaveling 1.0

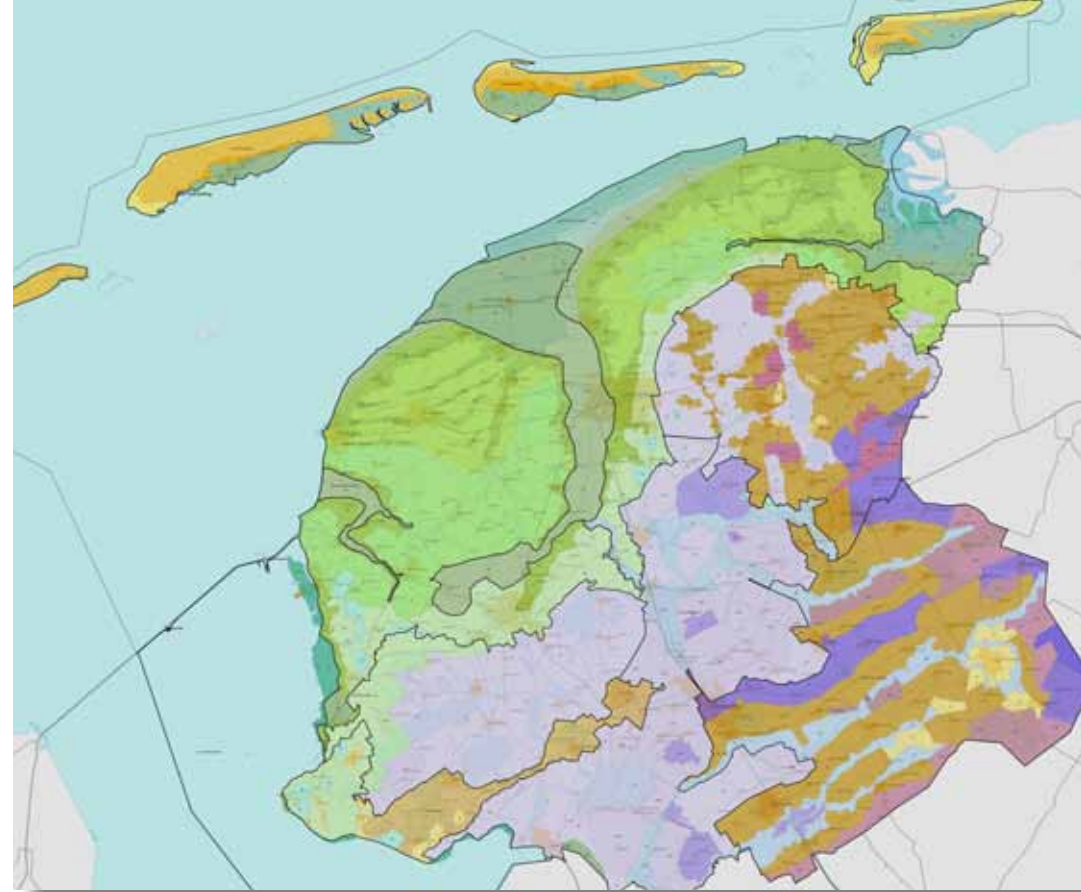
‘Nooit meer honger’

- Intensivering en rationalisatie volgens één landbouwrecept (voedselproductie door schaalvergroting)
- Verhoging van de welvaart (armoedebestrijding)
- Opgelegd en gefinancierd (grotendeels) door het Rijk
- Onteigening indien nodig
- De maakbare samenleving (optimisme)

Ruilverkaveling 2.0

‘Op weg naar differentiatie in dialoog’

- Differentiatie en diversiteit volgens meerdere landbouwrecepten met aandacht voor klimaatadaptatie, biodiversiteit en cultuurhistorie
- Een gestapeld verdienmodel voor de boer (koolstofcredits, blauwe diensten, weidevogels)
- Op initiatief van de regio: provincie, waterschap, boeren, tbo's - gefaciliteerd door het Rijk (veenfonds met grondbank)
- Verhoging van welzijn én kwaliteit leefomgeving, gevoed door optimisme!

WEL
DIPLOMA
GEEN
TOEKOMST

OP-
RUTTE

MAKE THE
CLIMATE
GREAT AGAIN

CHANGE THE
SYSTEM
NOT THE
CLIMATE

Klimaatstaking Malieveld, september 2019

'Vloeiend landschap'

Over de toekomst van het Friese landschap

Dank voor uw aandacht!

@pderuyterland

PETER DE RUYTER

VLOEIEND LANDSCHAP

Over de toekomst van
het Friese landschap

VLOEIEND LANDSCHAP

PETER DE RUYTER

NOORDBOEK

NB